

Dunaakadémia

A Dunaújvárosi Egyetem online folyóirata 2017. V. évfolyam X. szám

Műszaki-, Informatikai és Társadalomtudományok

JANEK NOÉMI

A gyerekekről való gondoskodás megjelenése a *Kisdednevelés* 1880-1885 közötti lapszámaiban

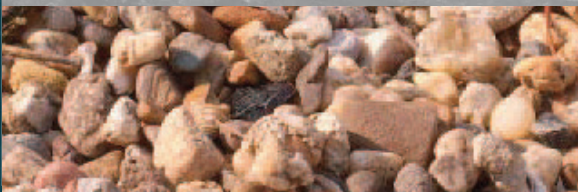
SZABÓ ISTVÁN

A Teremtésőrzés minden egyén és szervezet alapfeladata

PAVLICSEK ZSOLT

A harcművészetek pedagógiája

DunaKavics

A Dunaújvárosi Egyetem online folyóirata 2017. V. évfolyam X. szám

Műszaki-, Informatikai és Társadalomtudományok

MEGJELENIK ÉVENTE 12 ALKALOMMAL

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

András István, Király Zoltán, Kukorelli Katalin, Palotás Béla,
Rajcsányi-Molnár Mónika, Szabó Csilla Marianna.

SZERKESZTŐSÉG

Ladányi Gábor (Műszaki)
Nagy Bálint (Informatika és matematika)
Szakács István (Gazdaság és társadalom)
Klucsik Gábor (technikai szerkesztő)

Felelős szerkesztő Németh István
Tördelés Duma Attila

Szerkesztőség és a kiadó címe 2400 Dunaújváros, Táncsics M. u. 1/a.

Kiadja DUE Press, a Dunaújvárosi Egyetem kiadója
Felelős kiadó Dr. habil András István, rektor

A lap megjelenését támogatta TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0051

„Tudományos eredmények elismerése és disszeminációja
a Dunaújvárosi Főiskolán”.

<http://dunakavics.uniduna.hu/>

ISSN 2064-5007

Tartalom

JANEK NOÉMI

*A gyerekekről való gondoskodás megjelenése a Kisdednevelés
1880–1885 közötti lapszámaiban*

5

SZABÓ ISTVÁN

A Teremtésörzés minden egyén és szervezet alapfeladata

25

PAVLICSEK ZSOLT

A harcművészetek pedagógiája

31

Galéria

(Sóti István fotói)

46

A gyermekről való gondoskodás megjelenése a Kisdednevelés 1880–1885 közötti lapszámaiban

Összefoglalás: A jelen tanulmányban a 19. század végi gyermekszemlélet egy szeletének vizsgálata olvasható, különös tekintettel az időszak gyermekélet megóvásáért tett törekvéseire és a gondoskodás motívumának megjelenésére. Ezek tanulmányozása négy fő témacsoport mentén történik, így először röviden a folyóirat gyermekre használatos megnevezéseinek áttekintésére, majd a gyermekélet, mint érték, halandóság, egészség, életmód megjelenésének vizsgálatára kerül sor a cikkek témáiban. Ezeket követi a kor gyermekének kívánatos életmódjára vonatkozó ajánlások és javaslatok elemzése, amit a gyermek nevelésével kapcsolatos gondolatok taglalása zár.

Mindezek alapjául a *Kisdednevelés* című szakfolyóirat 1880–1885 közötti cikkei szolgálnak, ami a korszak egy jelentős, a korai életkorral foglalkozó pedagógiai szaklapjának tekinthető.

Kulcsszavak: Gyermekkortörténet, gyermekszemlélet, koragyermekkor, pedagógiai folyóirat, tartalomelemzés.

Abstract: The author made a research on the perceptions of childhood in late nineteenth century's, with special focus on intensions of saving children's life and the patterns of care in this era. These are studied along four main topics, firstly a short overview of the journal's names used for children, after that their life as a value – examination of mortality, health and lifestyle in the articles. These are followed by analyzing the recommendations and suggestions on the children's desirable way of life and thoughts about education and nurturing. The examination of the topic was based on articles of *Kisdednevelés* published between 1880–1885, which can be considered as a significant pedagogical journal of the early childhood in this century.

Keywords: History of Childhood, perceptions of childhood, early childhood, pedagogical journal, content analysis.

* ELTE Tanító- és Óvóképző Kar
E-mail: janek.noemi@gmail.
com

[1] Pukánszky Béla (2005): *A gyermekről alkotott kép változásai az óvoda történetében*. <http://www.pukanszky.hu/Ovoda.pdf> (utolsó letöltés: 2014. 12. 30.)

[2] Szabolcs Éva (1999): *Tartalomelemzés a gyermekkortörténet kutatásában. Gyermekkép Magyarországon 1868–1890*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Bevezetés

Tanulmányomban a gyermekekről való gondolkodás megjelenését vizsgáltam a *Kisdednevelés* című folyóiratban, mint a korszak meghatározó, a korai gyermekkorral foglalkozó szaklapjában. Azért erre esett a választásom, mert a korszak egyik legmeghatározóbb olyan szakfolyóirata, ami a kisgyermek nevelési kérdéseivel foglalkozott.

Ezen időszak gyermekképe leginkább a védelemre, óvásra és a pozitív nevelésre szoruló gyermek mindennapi életét tematizálja. Ezt a korai életszakaszt a szülők és a társadalom részéről is megnövekedett figyelem jellemzi, amennyiben a testi mellett a lelki és szellemi nevelés is kitüntetett szerepűvé kezdett válni.

Pukánszky [1] vélekedése szerint (2005) a korszakot leginkább *Rousseau eredendő jóság szemlélete jellemezte*, melyhez szorosan kapcsolódik *Fröbel romantikus gyermekeszménye* is. Ez a két vezérelv az, ami az általam vizsgált időszakra erőteljes hatást gyakorolt, elméleti és gyakorlati vonatkozásban is.

A gyermekélet megóvásával összefüggésben hangsúlyosan megjelent a magyar nemzeti nevelés eszméje, a hazafias érzület kiművelésének fontossága, valamint a nemzeti felemelkedés lehetőségeinek keresése. Ez a téma a reformkor jeles képviselőit, így *Széchenyi Istvánt*, *Kossuth Lajost* és *Wesselényi Miklóst* is élénken foglalkoztatta a 19. század második felében.

A gyermekkép alakulása hazánkban a 19. század második felében

A *Kisdednevelés folyóiratot* „Szülők, kisednevelők és nevelésügy barátai számára” adták ki. A lap 1879. január 1-jén jelent meg először ezzel a címmel, korábban *Alapnevelők és szülők lapja*, valamint 1875–1879 között *Nevelésügyi Szakközlöny* elnevezéssel bocsájtották közre. 1879–1919 és 1924–1944 között jelent meg immáron *Kisdednevelés* címen, kezdetben havi, majd kétheti lapként.

A kiseddóvással hivatászerűen foglalkozók mellett a szülőket is szerették volna megszólítani e lap tartalmaival, így megismerhető belőlük a kívánatos neveléssel, a pedagógiával kapcsolatos nézetek. [2]

Az általam vizsgált időszak 1880–1885 közötti évfolyamok lapszámaikat tartalmazta, melyeket a tematikai sokszínűség jellemez, így pedagógiai (nevelési, módszertani), egészségügyi, egyleti, terjesztési mozgalmi, valamint vegyes írásokat tartalmaznak. Elemzésemet főképpen a pedagógiai és az egészségügyi tartalmak mentén végeztem el, majd általuk próbáltam feltárni folyóiratban megjelenő gyermekfelfogást, gyermekekről alkotott képet. A szövegkorpusz feldolgozását a következő fontosabb tematikai egységekre koncentrálni végeztem:

- A gyermek megnevezései a *Kisdednevelés*ben.
- A gyermekélet, mint érték, a halandóság, egészség, életmód kérdései.
- Ajánlások és javaslatok a gyermeki életmódra vonatkozóan.
- A gyermek mint nevelésre, fejlesztésre szoruló „kis ember”.

A gyermek megnevezései a *Kisdednevelés*ben

Először érdemes áttekinteni a folyóiratban gyerekekre használt fő kifejezéseket, hiszen ez sokat elárulhat az adott korszakban a róluk való gondolkozásról, megítélésről. A leginkább szembevetendő elnevezés, amivel találkozni lehet, az a *gyermeki ártatlanság* kifejezése (pl. ártatlan kisded, ártatlan gyermekszívek). Ebből következtethetünk arra a gyermekfelfogásra, ami a tisztaságot, az eredendő jóságot hirdeti. Másik leggyakrabban használatos a *zsenge* megnevezés, (például zsenge gyermekek, zsenge gyermekkor, zsenge nemzedék, legzsengebb kisdedkor). Ez a kifejeletlen állapotról utaló jelző óvást, védést, ápolást, fejlődésre, nevelésre szorulást is jelez, amire a még erőtlen lénynek szüksége van a teljes kibontakozásához. Ezek mellett gyakran megjelenik a testméretekre utalás, leginkább az *apró*, valamint a *kicsiny*, kisded használata említésük során (például apró csemete, apró népség, aprósereg, apró szentek, kis ember, kicsinyek). Találhatunk ezek mellett biblikus képeket is, amik szintén a gyermek „szentségét” jelölhetik – például apró szentek, „övék a menyeknek országa, már e földön is” [3] vagy „ártatlan örömknek eme földi paradicsomát szemléltem”. [4]

Ezek a megnevezések mind előrebocsájtanak egy romantikus gyermekfelfogást, melyben a becéző, szeretetteljes a beszéd kissé szentimentális módon is hat. Gyermekkor egy külön fontos időszaknak tekintették, ami az ember egész életének szinte legmeghatározóbb szakasza.

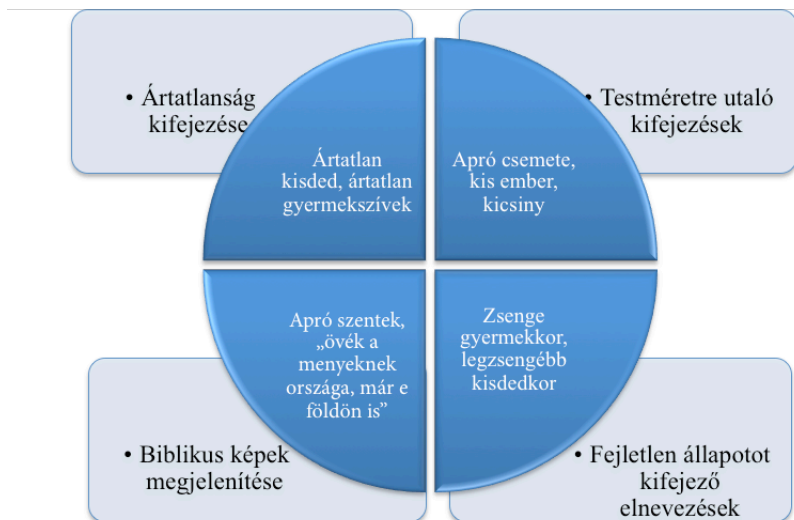
[3] Garami Rikárd (1881): Néhány óra a kicsinyek közt. *Kisdednevelés*. 10. évf. 1. sz. Pp. 13–15.

[4] Szabó Endre (1883): Állatok és növények ápolása az óvodában. *Kisdednevelés*. 12. évf. 5. sz. Pp. 81–86.

[5] Dömötör Géza (1885): Magyarország népességi viszonyai 1883-ban, különös tekintettel az 1–5 éves kisdedekre. *Kisdednevelés*. 14. évf. 6. sz. Pp. 123–124.

Összegzésként elmondható, hogy egy kicsiny, tiszta, ártatlan lénynek gondolták, aki védelemre, gondoskodásra szorul és fejleszteni, nevelni kell ahhoz, hogy elérje a felnőttkorát épségben, egészségben (1. ábra)

1. ábra. A gyermekekre használatos különböző elnevezések.

A gyermekelet, mint érték halandóság, egészség, életmód kérdései

A gyermekhalandóság elleni küzdelem meghatározó e korszak nevelési törekvéseit tekintve, így a folyóiratban is dominánsan jelennek meg az egészségügyi és a helyes életmóddal kapcsolatos cikkek. Ennek lehetséges magyarázata, hogy prioritásként tekintettek a gyermekelet megtartására, így elsősorban a neveléssel is ezt célozták meg.

Szám adatok tükrében elmondható, hogy valóban jelentős problémáról beszélhetünk, hiszen az 1883. év statisztikai adatai mutatják, hogy a 640,235 élve születésből 233,175 fő nem élte meg az ötödik életévét. [5] A halandóság számának nagyságát

az is bizonyítja, hogy az ezt megelőző 10 évben is közel minden második gyermek elhunyt öt éves kora előtt, mely lesújtó eredménnyel Európában csak Oroszország került hazánk elé. [6] E szám csökkentésének vágyával hozható összefüggésbe, hogy a *Kisdednevelés* szerzői viszonylag sokat foglalkoztak ezzel a témával, hiszen a nemzet fennmaradása, *magyar nyelv* beszélőinek növelése érdekében lényeges volt a *szaporulat* alakulásának problémájával foglalkozniuk. „Még gondolatnak is iszonyú, hogy egy nemzetnek fele meghaljon, mielőtt a 6–7 éves életkort elérné” [7] – olvasható, ami egyrésztől értelmezhető a gyermekéletért való aggodalom önálló motívumaként, de méginkább a népesség számának csökkenése felett érzett veszteség kinyilatkozásaként.

A magas halandóság elsőszámú okaként a *szülők gondatlanságát* említik meg, hiszen ők azok, akik nem fordítanak kellő figyelmet gyermekeik testi épségének megóvására. Több cikk is szól arról, hogy a falusi családban veszélyben van a gyermek, mert a szülők míg a földeken dolgoznak, „legbecsesebb kincsük” felügyeletét nem tudják ellátni, aki így magányosan tölti idejét a lakásba zárva vagy az udvaron. A vizsgált évfolyamokban alig találni olyat a Vegyes rovat írásai közül, amiben nem olvasható egy gyermek halálhíre. Csak pár cím kiemelve a teljesség igénye nélkül: „*megfulladt gyermekek*” [8], „*gondatlan anyák - megégett gyermekek*” [9], „*tűzzel játszó gyermek*”, „*összezúzta a malom*” [10], „*gyufával játszó gyerek*” [11], „*gyújtogató gyermek*” [12], „*elevenen eltemetve*” [13], „*egy 6 éves lányka elégése*” [14]. Ilyen és ezekhez hasonló hírek olvashatók a szerencsétlenül járt gyermekek haláláról egészen naturalisztikus leírásban, amiknek valószínűleg figyelemfelkeltő szerepet szántak. Ezek tanúsága szerint a legnagyobb veszélyt a gyermekek gyufával való játéka jelentette, ami azon túl, hogy a játszók halálát okozhatta, számos esetben a falu házainak leégését is jelentette, ezzel nincstelenné téve lakóit. A vizsgált hat évfolyamban leginkább 1883-tól kezdve jelentek meg ezek a hírek, amik a társadalom figyelmének felhívásán túl az intézményi nevelés fontosságát is próbálták nyomatékosítani (ami ennek a folyóiratnak egyik kiemelt feladata volt egyebek mellett).

[6] Vegyes rovat (1881): Magyarország népesedési mozgalma az utolsó tíz évben és a gyermekhalandóság. *Kisdednevelés*. 10. évf. 8. sz. P. 176.

[7] Boér Ignác–Dömötör Géza, P.–Szathmáry Károly (1881): Fölvívás. *Kisdednevelés*. 10. évf. 10. sz. Pp. 193–195.

[8] Vegyes rovat (1885): Megfulladt gyermekek. *Kisdednevelés*. 14. évf. 4. sz. P. 95.

[9] Vegyes rovat (1883): Gondatlan anyák – megégett gyermekek. *Kisdednevelés*. 12. évf. 2. sz. P. 35.

[10] Vegyes rovat (1883): Gyermekek veszedelme. *Kisdednevelés*. 12. évf. 12. sz. Pp. 223–224.

[11] Vegyes rovat (1883): Gyufával játszó gyermek. *Kisdednevelés*. 12. évf. 11. sz. Pp. 210–212.

[12] Vegyes rovat (1884): Gyújtogató gyermekek. *Kisdednevelés*. 13. évf. 2. sz. Pp. 38–39.

[13] Vegyes rovat (1882): Elevenen eltemetve. *Kisdednevelés*. 11. évf. 1. sz. Pp. 18–19.

[14] Vegyes rovat (1884): Egy 6 éves lányka elégése. *Kisdednevelés*. 13. évf. 10. P. 207.

[15] Dömötör Géza (1885): A főváros páriái. *Kisdednevelés*. 14. évf. 10. sz. Pp. 217–219.

[16] Dömötör Géza (1884): Kisdednevelésünk félszepségei III. *Kisdednevelés*. 13. évf. 11. sz. Pp. 209–213.

[17] Vegyes rovat (1881): Egy gyermek öngyilkossági kísérlete. *Kisdednevelés*. 10. évf. 9. sz. P. 192.

[18] Vegyes rovat (1882): Kisfiú öngyilkossága kis ok miatt. *Kisdednevelés*. 11. évf. 11. sz. Pp. 194–196.

[19] Vegyes rovat (1884): Kisdedeinkről. *Kisdednevelés*. 13. évf. 6. sz. Pp. 118–119.

A falusi mellett a városi gyermekek sem voltak nagyobb biztonságban. A *főváros páriái* [15] címmel közölt írást a lap főszerkesztője, amiben a főváros „népes és élénk forgalmú” utcáin felügyelet nélkül hagyott csavargó gyerekekkel foglalkozik és a rájuk leselkedő veszélyeket mutatja be. Ezek között megtalálhatók az elrablástól kezdve a verekedésen át a különböző balesetekig mindenfajta veszélyek – (1) kóbor cigány vagy kolduscsoport lopja el (megcsonkítja, lenyomorítja koldulás céljából) (2) verekedés közben kortársai által sérül meg súlyosan (3) kocsi gázolja el (4) mászkálás közben töri össze magát (5) Dunába fullad. A testi sérülések és elhalálozás mellett az erkölcsi élet romlásának problematikáját is taglalja Dömötör ebben a cikkében, ami szintén fontos témának tekinthető ebben az időszakban.

A gyermekek nem csak balesetek és bűnesetek áldozataivá válhattak, hanem az öngyilkosság is megjelent – „az öngyilkosság jelenkorunknak valóságos mániája lett s már voltak reá példáink, hogy 6–8 éves gyermekek lettek öngyilkosokká” – olvasható egy 1884-ben írott cikkben. [16] Az ilyen tartalmú írásokban olvashatunk gyermekről, akit a szülője borért küldött, de útközben összetörte, így félelmében inkább kútba ugrott [17], mintsem hazatért. Másikban pedig gyermekről, ki miután agyonütötte a libát, felakasztotta magát a gyümölcsfára – „kisfiú öngyilkossága kis ok miatt” [18]. Ezek a cikkek elgondolkodtatóak abból a szempontból, hogy vajon milyen büntetést kaphatott a gyermek korábban, ami helyett inkább életének kioltását választotta.

Az említett halálozási okok mellett mindenképpen figyelembe kell venni azt is, hogy ebben az időben igen kevés gyerek került orvosi ellátásra, amire a felnőttkor elérésének akadályozó tényezőjeként tekinthetünk. Erről a következő említést olvashatjuk 1884-ben írt cikkéből: „kisdedeinkről elszomorítólag keveset gondoskodunk egészségügyi tekintetben példa erre 1880-ik év, melyben 73,000 gyermek halt el 2 éven alul s ezek közül 69,000 semmi nemű orvosi segélyben nem részesült”. [19] Mind a halálozási adatokra vonatkozó statisztika, mind pedig az orvosi ellátásban nem részesülők aránya indokolhatta azt, hogy a *Kisdednevelés*ben már ebben az időszakban egészségügyi témájú írások, valamint a gyermek helyes életmódjára vonatkozó ajánlások jelentek meg. Valószínűleg preventív céllal szerették volna az olvasók figyelmét felhívni – akár a szülőknek, akár a kisdednevelőknek – hogy gondosabban ápolják, óvják a haza gyermekeit.

Az egészségügyi témájú publikációk között már a csecsemők gondozásáról is szó esik, így például a korábban népszerű pólya ellen is felszólaltak („pólya a gyermek szenvedéseinek fő okozója”), ami a fájdalomtól a szabad lélegzésében is akadályozza a kisbabát. Niemyer a berlini orvos gondolatai a ringatással kapcsolatos aggályok, aki úgy tartja, hogy ez a mozdulat „ellenkezik a gyermek természetével”, így nem kívánatos. Szó esik a különböző betegségekről – például a szájpenészről, melyről úgy vélték, hogy az anya azon „visszataszító szokása” idézi elő, ami során a csecsemő szájába „szopacsot” tesz sírásának megakadályozására. A „szopacs” kétféle lehetett: fekete kenyér belseje, zöldség, egyéb könnyen rothadásnak induló anyagok által összegyűrt képződmény, illetve a tehetősebbeknél cukrozott, édes tejbe áztatott zsemlye, valamint piskótatészta volt. Ez a száj sebészedésén túl a kibújó fogak egészségét is veszélyeztethette. Ehhez kapcsolódóan Dömötör a száj tisztántartásának fontosságára hívja fel a figyelmet, amellyel megakadályozható lehet a fekélyes betegségek kialakulása. [20] A csecsemők és kisdedek táplálásáról önálló cikket is olvashatunk 1885-ből, ami a természetes tejjel való táplálást emeli ki, a mindenfajta mesterséges ellenében.

Csecsemők gondozásával kapcsolatosan nem csak a hazánkban történni eseményekről adtak hírt, hanem például a párizsi *gyermek-mázsálóról* is, ami a csecsemők tömegét volt hivatott megmérni. Tették ezt azért, mert fontosnak tartották az egészséges fejlődés szempontjából, hogy a csecsemő az első öt hónapban (napi) öt grammot hízzon, így ennek számontartására is figyelmet fordítottak (1882). Ez érzékelteti a gyermekekre való korai odafigyelés szükségességének megjelenését, valamint következtethetünk arra is, hogy már egészen születéstől kezdve fontosnak tartották a gyermeket, akinek egyre inkább nem csak az életének megtartása, hanem a komfortérzetének javítására való törekvés is megjelent.

A betegségek sorában külön helyet szenteltek a *ragályos, közösséget veszélyeztető bajok* kiemelésére, így például a vörös himlőre, mely a gyermek „természetből adott szépséget annyira tönkre teszi” és életére is veszélyt jelentő [21], valamint cikksorozat is olvasható a ragályos betegségekről és járványokról. [22, 23, 24] Ezek azért is kerülhettek előtérbe, hogy a kisdednevelő és a tanító felismerje a korai tüneteket és jelezni tudja, ha fertőző beteg van az intézményben, ezáltal is visszaszorítva ennek továbbterjedését.

[20] Dömötör Géza (1880): A zsebre vagy szájpenész. *Kisdednevelés*. 9. évf. 4. sz. Pp. 56–58.

[21] Dr. Deme Béla (1880): A vörös himlőről. *Kisdednevelés*. 9. évf. 3. sz. Pp. 40–41.

[22] Dömötör Géza (1880): A gyermekkertész nő feladata és kötelességei. I. *Kisdednevelés*. 9. évf. 4. sz. Pp. 49–51.

[23] Dömötör Géza (1880): A gyermekkertész nő feladata és kötelességei. II. *Kisdednevelés*. 9. évf. 5. sz. Pp. 65–67.

[24] Dömötör Géza (1880): A gyermekkertész nő feladata és kötelességei. III. *Kisdednevelés*. 9. évf. 6. sz. Pp. 81–85.

[25] Goldzieher Ilona (1884): A rövidlátásról. *Kisdednevelés*. 13. évf. 4. sz. Pp. 66–68.

[26] Danka István (1880): Fröbel foglalkoztató eszközei és a kézimunka. *Kisdednevelés*. 9. évf. 1. sz. Pp. 3–5.

[27] Dr. N. F. (1884): Hogyan kell élni? I. *Kisdednevelés*. 12. évf. 10. sz. Pp. 176–178.

[28] Dr. N. F. (1884): Hogyan kell élni? II. *Kisdednevelés*. 12. évf. 11. sz. Pp. 196–198.

[29] Dr. N. F. (1884): Hogyan kell élni? III. *Kisdednevelés*. 12. évf. 12. sz. Pp. 215–216.

[30] Mikonya György (2014): Egy speciális élettér: a gyermekszoba. In: Aggné Pirka Veronika–Mikonya György–Mészárosné Darvai Sarolta–Szarka Emese (2014): *Kora gyermekkori nevelés – és családtörténet*. Budapest: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft. Pp. 184–190.

A betegségek túl a különböző rendellenességek is említésre kerültek, így például a rövidlátásról [25], háti problémák kialakulásáról [26] és mindazon tevékenységről, amik kerülendők ezek megakadályozására.

Összegezve az eddig leírtakat érzékelhető, hogy a gyermekkel való törődés és főképpen *életének megóvására törekvés* központi téma volt a *Kisdednevelés* ezen évfolyamaiban. Érdemes áttekinteni ezek után a gyermek kívánatos életmódjára vonatkozó javaslatokat, és ajánlásokat.

Ajánlások és javaslatok a gyermeki életmódra vonatkozóan

Egy három részes cikksorozat behatóan foglalkozik a következő témával, „Hogyan kell élni?” [27, 28, 29] címmel. Az egészség megtartásának fontosságára hívja fel a figyelmet a szakember, valamint a *józan életrendre* nevelésre vonatkozóan is tanácsokat oszt meg az olvasókkal. Ennek bővebb fejtegetését azért tartom fontosnak, mert konkrét példákat találhatunk a publikációban a megfelelőnek ítélt gyermeki életrendről és itt találkozhatunk a komfortosabb lét tartalmának részletezésével is.

Ebben az időszakban újdonságként tekinthetünk a *gyerekszoba megjelenésére*, mint a gyermek életterének fontos helyszínére, hiszen a 19. századtól kezdődően terjedt el a nagypolgárság körében ez, a lakás többi terétől leválasztott speciálisnak tekinthető helyiség. [30] A *Kisdednevelés* vizsgált lapszámaiban olyan praktikus tanácsok említettek a témában, mint a szobában lévő fény és levegő biztosíthatósága – külön kiemelve az alvás higiéniájával kapcsolatos javaslatokat, amik mind hozzájárulnak a gyermek egészségének megőrzéséhez. Mikonya által felvázolt lehetséges gyermekszobai funkciók közül a vizsgált lapszámokban így az alvás emelhető ki, hiszen sem az ott történő játékról, sem pedig eszközökről nincs bővebb értekezés. Ennek oka valószínűleg, hogy az egészségmegőrzés szempontjából értekeztek a témáról, így nem más funkciója kevésbé került előtérbe ebben az időszakban.

A *hideg víz* jelentőségének taglalása is ezért kaphatott külön figyelmet, miszerint az egészség megőrzése érdekében azzal kell mosakodnia a gyermeknek, mind reggel, mind este – arcot, nyakat, mellet, karokat és a hátat.

Itt megemlíti *Priessnitz* egyszerű földműves módszerét, aki hideg vízzel erősítette testét igen hatékonyan (azóta is használatos a neve által elhíresült gyógyítási eljárás).

A *ruházkodás*nál fontosnak tartja, hogy az ember korához, testalkatához, évszakhoz és időjáráshoz alkalmazkodjon, a kívánatos viseletnek pedig főként a *bőr-ruhát és a vászon alsóneműt* tartja. Érdekes, hogy a zöld színt említi a legveszélyesebbként, de a fekete viselését is kerülendőnek tartja, valamint „majdnem minden szín mérges” a megítélése szerint.

Az *étkezés*nél kiemeli, hogy a főétkezés után a gyermekeknek három órán át pihentetni kell a gyomrát és minél tevékenyebb a gyermek, annál nehezebben emészthetőbb ételt adhatunk (például hüvelyesek, bab, borsó, lencse), de az ételek „összeállítására” oda kell figyelni. Arra is kitér, hogy a nem megfelelően tápláló ételek a gyerekeknel *angolkórt és görvélyt* okoznak. A tápanyag után a folyadékfogyasztásra is kitér, ami gyermekek esetében leginkább a friss, tiszta víz legyen és a tej, valamint kerülendőnek tartja a kávé és a teát (*theát*).

A *testmozgás*, mint az egészség megőrzésének másik alappillére szintén gyakorta képezte az írások tartalmát. *Dömötör* (1884) említi, hogy sajnálatos módon a testi egészség hanyatlása a jellemző, pedig ennek nem szabadna így lennie, főleg kisdedkorban, mert szerinte „a test gyengesége az akarat gyengeségét idézi elő”. [31] Véleménye szerint negatívan befolyásolja az értelmi fejlődést is, hogyha a gyermek hátráltatott szabad mozgásának kielégítésében, ügyességének kifejlesztésében. Emellett cikkében bírálja a korai „zseniségre ítélt” gyerekeket, akiket túl hamar erőszakoltak életkorukhoz mérten túl nagy tudásra, mely megnyomorítja egész további életüket, ezért azt tanácsolja a szabad mozgás mellett, hogy „hagyjuk meg tehát a gyermeket a gyermekvilágban.” [32]

Az helyes életrendre vonatkozó ajánlások mellet érdemes megnézni egy korabeli kisdedóvodai társalgást a napszakokról (Kozma, 1884), ahol a gyermek napirendjére kaphatunk mélyebb betekintést.

Ezekből kitűnik a gyermeki önállóság, mint az elvárt és kívánatos viselkedésforma – „minden reggel korán felkel”, „szépen felöltözik és megmosdik, s úgy jön az óvodába.” [33] A *tisztaság* fogalmának említésével sokszor találkozhatunk, ami az egészségességgel hozható összefüggésbe, hiszen a tisztaság, ápoltság ennek megőrzésének alapvető feltételeként is tekinthető (például tiszta cipő, ruha, kéz, arc, fésült haj).

[31] Dömötör Géza (1884): Kisdednevelésünk félszedségei I. *Kisdednevelés*. 13. évf. 9. sz. Pp. 161–165.

[32] Dömötör Géza (1884): Kisdednevelésünk félszedségei II. *Kisdednevelés*. 13. évf. 10. sz. Pp. 185–187.

[33] Kozma Dénes (1884): Társalgás a nap szakairól, tekintettel a gyermek teendőire. *Kisdednevelés*. 13. évf. 6. sz. Pp. 113–115.

[33] Kozma Dénes (1884): Társalgás a nap szakairól, tekintettel a gyermek teendőire. *Kisdednevelés*. 13. évf. 6. sz. Pp. 113–115.

[34] Németh András (2011): A reformpedagógia és az életreform-mozgalmak kapcsolata. In: Bolvári-Takács G.–Fügedi J.–Major R.–Mizerák K.–Németh A. (Szerk.): *Perspektívák az új évezredben a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban: II. Tánc tudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Főiskolán*. 2009. november 6–7. P. 193.

A mosakodásnál a korábbi cikkek által említettek köszönnek vissza, kiegészítve a száj kiöblítésével, amit minden reggel és étkezés után meg kell tennie a „jó” gyermeknek. Ezekben is megjelenik a hideg vízzel való mosakodás fontossága, ami azért jobb, mint a meleg, mert attól egész nap csak álmos lesz, míg aki hideggel mosdik: „mindig egészséges és friss lesz”. [33] A haj ápolására is nagy hangsúlyt fektettek, valószínűleg a hajtetű és egyéb fertőző bajok elkerülése miatt – „csúnya gyermek az, kinek haja borzas”. [33] A gyermeki viselkedésmódra is példákat kaphatunk e társalgás szövegéből. Felkeelés után „jó reggelt” köszön a „rendes” gyerek szüleinek, valamint Istennek megköszöni, hogy éjszaka vigyázott rá és szüleinek, tehát a hit is megjelenik, mint kívánatos tényező a „rendes” gyermeknél. Emellett a „hálás gyermek nem csak reggel, hanem délben is imádkozik, meg estve is”. [33] Elfogyasztott reggeli után kezét csókol édesapjának és édesanyjának és óvodába megy, illedelmesen köszönni kell az utcán elmenőknek. Amikor beér az óvodába, ott is köszönni szükséges, valamint a kalapot, felsőruhát levenni és a cipőjét letörölni. Délután kettőtől munkálkodnak az óvodában, majd uzsonna (ozsonna) után jönnek a nagyobb iskolás gyerekek értük, hogy hazakísérjék őket, majd otthon vacsora után, amikor este 8 óra lesz, akkor elköszön a jó gyerek és elmegy lefeküdni.

Ezekből megtudhatjuk, hogy milyen napirendje lehetett egy ilyen korú gyerekeknek, illetve melyek voltak a „kívánatos” illetőleg elvárt gyermeki viselkedésformák és napirendi pontok.

Áttekintve a gyermekek egészségéről és életmódjáról szóló részt elmondhatjuk, hogy a közgondolkodásban erőteljesen megjelenő téma volt ez, ami a fentebb taglalt okok miatt lehetett jelen – így főleg a *nemzeti felemelkedés* kapcsán. Emellett pedig a kibontakozó életreform-mozgalom mozzanatait is megfigyelhetjük, a magáról gondoskodó, testének egészségére, személyi higiéniájára odafigyelő, autonóm embereszmény kezdeti megjelenésében. [34]

A gyermek, mint *pótolhatatlan érték* egyre inkább megjelent már ebben a korszakban, valamint az is, hogy halála nem csak a nemzet számára veszteséggértékkel bíró tényező, hanem a szülők számára is szenvedést okozó, melyről tanúskodnak a folyóiratban megjelenő cikkek. Csak példának említve olvashatunk gyászoló szülőről, aki két gyermekét tüzesetben veszítette vagy családi tragédiáról, ahol az otthonmaradt gyerekek halálát követően az apa hazaérkezvén megölte az édesanyját, majd önmagával is végzett.

A szaklapból visszaköszönő kép így valamelyest kettősnek, ambivalensnek is hat, hisz egyik oldalról a közönyös, gondatlan szülői magatartásról olvashatunk, másrészről pedig a veszteséget megélő, feldolgozni nem tudó szülő képe is megjelenik.

A gyermek, mint nevelésre, fejlesztésre szoruló „kis ember”

A gyermekek nevelésének szükségessége és módszertani kérdései egyértelműen az egészség mellett a másik legjelentősebb témakör a Kisdednevelésben. Ehhez hozzátéhető, hogy közvetett módon, de a szülők nevelését is megcélozták – példaként említve a tisztaságot – hiszen, ha a gyerekekre odafigyelnek, akkor talán saját magukra is nagyobb hangsúlyt fektetnek e téren, ami a közegészségügy javulását eredményezheti osztályszintű szinten. Érdemes lehet a *szülői és az intézményes nevelés* kérdéseit külön taglalni.

A folyóiratba publikálók véleménye megoszlik a *szülői nevelésről*, így olvasható a „szerencsétlen gondolkozású szülő”, ami a gondatlanra utal elsősorban, de találkozhatsz az „önző, elkényeztető házi nevelés” problémájával is. [35] Ezekből érzékelhető, hogy nem írható le általánosan egy, a korszakra jellemző szülői bánásmód. Viszont ki kell emelni az anya szerepét, mely többször is megjelenik – „minden nő legelső sorban anyának van hivatva lenni” [36] A szülői szeretetnek konkrét megnyilvánulásaira is találhatunk példákat a folyóirat cikkei között, így csak párat említve: „anya szeretete fia iránt magasztos” [37], „szeretett gyermekeik” [38], „láttam is elég szülőt, aki sírt örömeiben, midőn látta gyermekét ott a többi között olyan vidáman, olyan boldogan örülni az életnek”, „érző anyai kebel” [39], „anya, apa szerető csókja” [40]

Az semmiképpen nem jelenthető ki, hogy a szülők ebben az időben nem voltak szeretettel gyermekeik iránt, ahogyan az sem mondható el, hogy nem tekintették értéknek, „legnagyobb kincsüknek”. Ehhez hozzátéhető az is, hogy a szülők feltételezhetően óvásból, védelemből zárták gyermeküket a lakásba, amikor elmentek dolgozni a földekre, hiszen talán ezt tekintették a legbiztonságosabb megoldásnak.

A cikkeken ennek ellenére kevésbé jelenik meg a családi nevelés áldásos volta, hiszen a korábban említett balesetek és halálozások kapcsán olvashatunk az otthonról, valamint a gondatlanságról, melyet a szülők követnek el. A valóság megjelenítésén túl ennek persze az is lehetett egy oka, hogy a folyóirat célul tűzte ki a kisdednevelő intézetek terjesztését, így a gyerekek odavonzását is, ami az otthoni lét negatív

[35] Juhay Antal (1880): A házi nevelés befolyása a társadalomra. *Kisdednevelés*. 9. évf. 6. sz. Pp. 83–85.

[36] Juhay Antal (1881): Neveljünk családanyákat! II. *Kisdednevelés*. 10. évf. 4. sz. Pp. 56–61.

[37] György Aladár (1881): Közgyűléseinkről. *Kisdednevelés*. 10. évf. 9. sz. Pp. 177–187.

[38] Székely Gábor (1882): Gyermekmenedékhely, kisded-óvó- vagy rendes kisdedintézetre van-e szüksége Szegednek? *Kisdednevelés*. 11. évf. 4. sz. Pp. 59–64.

[39] Somogyi Géza (1883): Magyarosodás és kisdednevelés. *Kisdednevelés*. 12. évf. 4. sz. Pp. 61–66.

[40] P. Szathmáry Károly (1882): Piros könyv, a magyar nép számára. *Kisdednevelés*. 9. évf. 11. sz. Pp. 185–191.

[41] Baranyai Ödön (1881): A kisdednevelésről. *Kisdednevelés*. 10. évf. 8. sz. Pp. 168–171.

[42] P. Szathmáry Károly (1882): Piros könyv, a magyar nép számára. *Kisdednevelés*. 11. évf. 10. sz. Pp. 152–159.

[43] P. Szathmáry Károly (1882): Piros könyv, a magyar nép számára. *Kisdednevelés*. 9. évf. 12. sz. Pp. 197–205.

mivoltának kidomborítását vonta maga után. Erre több cikket is találhatunk például olyanokat, amikben erősen bírálják a családi nevelést. Az 1881 augusztusában megjelent *A kisdednevelésről* szóló cikkben a következőképpen írnak a szülőkről: „még gyakran közönyből, túlszigorból vagy túlengedékenységből annyira megmétélyezik a kisdedek szívét, hogy sok esetet tudnék felhozni, melyben a szülők testi-lelki romlásának alapjait vetették meg”. [41] Ebben a számban a halandóság kapcsán is előke-rült az otthoni gondoskodás nem megfelelő volta, általánosításként említve: „hogyanálunk mekkora a gondolatlanság, azt mindenki tudja”.

Hasonló bíráló jelenik meg a *P. Szathmáry Károly* által írt *Piros Könyv*ben, aki a „Kevesen vagyunk!” felkiáltással kezdi meg cikksorozatát, aminek összegző gondolataként arra a következtetésre jut, hogy „nem ápoljuk, nem védjük, nem óvjuk eléggé gyermekeinket” [42] és kinyilatkoztatja, hogy az okos, értelmes nemzetek áldásnak tartják a gyereket, míg a szívtelenek csapásnak, a közönyösek pedig semlegesnek. Elgondolható, hogy hazánk szüleit vajon hova sorolta a szerző ebben a cikkében. A kettősség megjelenését erősítve különböző pozitív példákat is olvashatunk ebben, amiket ugyan pejoratív tartalmú kijelentéssel koronáz meg – „még a vad állat is ragaszkodik kisdedeihez”. [42] Eztán ismét szembeállítja a pozitív mintákat negatívval, („ritkán szereti a magyar szülő gyermekét okosan”) – kifejezve, hogy kevésbé tud gondoskodni életéről, erkölcséről és ritkán fordul orvoshoz, ha baja van. Ezek mellett taglalja a dolgozó szülők gyermekeinek viszontagságos helyzetét – „munkáscsaládban a 3–7 éves gyermek csak lábatlankodik, akadály a munkában” [42], valamint a „kevésbé művelt, indulatos szülő ritkán nézi, hogy mivel üt és hova” [42] és legnagyobb veszedelmeként említi a szülők munkával töltött idejét, amikor a gyermek csupán csak a jó Isten gondjára” van bízva. Komoly bírálattal zárja le eszmefuttatását, hiszen úgy véli a gondolatlanságot a szándékos cselekedetekkel egyenértékűen bűnösnek tartja – „nem csak az a gyermekgyilkos, ki erőszakkal megöl, hanem aki gondatlansága miatt elpusztulni enged.” [43] Mindezek ellenére a szerző azért említést tesz szülői érzésekről is – „gyermek elpusztulása a szülők fájdalma” azt hozzátéve, hogy „a gyermekek erkölcsének megromlása a szülőkre kimondott átok”. [42] A cikk második részében csokorba szedte a magára maradt gyermekek haláleseteit, mellyel ő is érzékeltetni kívánta, hogy a gondatlan szülői magatartásnak végzetes következményei lehetnek. Itt kerül kiemelésre a gyermekmenedékhelyek állításának igénye, valamint a gyermekek kisdedóvodákba való elküldése, ami egyrésztől megóvná őket a bajoktól, másrésztől pedig nevelésben is részesülnének.

A szülői nevelés „rossz” mivolta ellenére mégsem tartották célravezetőnek, hogy a szülőket büntessék, aminek javaslatával 1885-ben a budapesti *rendőrkapitány* állt elő. Úgy vélte, visszaszorítható lenne a gyermekbalesetek, halálozások száma azáltal, ha megbüntetnék azokat a szülőket, akiknek 16 éven aluli gyermeke felügyelet nélkül kóborog az utcán. *Dömötör* erre reagálva két okot is megnevezett, amik szerint kifejezetten káros lehet ez a megoldás. Egyrészt kiemelte, hogy ezáltal a jövedelmétől fosztják meg a családot, ami miatt a gyermek éhezésre lesz utalva, másrészt pedig ha elzárják a szülőket, a gyerekek teljesen magukra maradnak. Egyedüli üdvösség megoldásnak éppen ezért az intézményes nevelést tartja a szerző.

Összegezve elmondható a családban élő gyermekről – bár a szülői gondoskodás nem volt általánosan jellemző – de a szeretet, a gyermek elvesztése kapcsán érzett fájdalom a folyóirat cikkeiből érzékelhető és itt-ott fellelhető a féltésre utaló magatartás is: „a szülők oly munkát vagy lapot, amit előbb az utolsó betűig át nem olvastak csak reszketve, félve merik odaadni gyermekeinek olvasás végett”. [15]

A gyermekről, mint fejlődő és nevelni szükséges lényről számos diskurzus olvasható ezekben az években. Mindenképpen meg kell említeni ennek kapcsán az intézményes nevelést, hiszen a ma óvodás korosztálynak tekinthető gyermekek *intézményes nevelése* ebben az időszakban bontakozott ki hazánkban (az első kisded-óvó ugyan 1828-ban nyitott meg, de elterjedése még nem tekinthető általánosnak azokban az időkben, főleg vidéken nem).

Az intézményes nevelést az otthoni kiegészítőjeként, illetőleg azt helyettesítőnek gondolták, a nevelőt pedig pótyának. Ebből kifolyólag őszinte, valódi, józan és igazságos szeretettel kell a gyermekek iránt viseltetnie, hiszen ez a nevelés legfőbb tényezője, amire minden gyermek egyformán jogosult kell, hogy legyen. A kívánatos magatartást jutalmazni szükséges, így a *szerénységet, jó magaviseletet, szorgalmat* kiváltképpen, míg leginkább elnyomni az irigységet, *kárörömöt és a bosszúvágyat kell*.

A gyermek kapcsolatrendszerét tekintve nem csak azt tartották fontosnak, hogy a nevelő–gyerek-viszony harmonikus legyen, hanem a társai iránt is ápoljon „szép érzelmeket”, így a közérzelem kifejlesztése fő nevelői célok között szerepelt. Ezen érzületek között az egyenlőség, *kölcsönös jog, kötelesség, részvétel és testvériesség* említett még. Ezekből látszik, hogy viszonylag nagy hangsúlyt helyeztek közösségi érzületek nevelésére, ami annak tudható be, hogy a nemzet felemelkedését, a magyarság, a magyar öntudat kialakítását szerették volna erősíteni a nép gyermekeinek szívében.

[15] Dömötör Géza (1885): A főváros páriái. *Kisdednevelés*. 14. évf. 10. sz. Pp. 217–219.

[3] Garami Rikárd (1881): Néhány óra a kicsinyek közt. *Kisdednevelés*. 10. évf. 1. sz. Pp. 13–15.

[23] Dömötör Géza (1880): A gyermek-kertésznő feladata és kötelességei. II. *Kisdednevelés*. 9. évf. 5. sz. Pp. 65–67.

[24] Dömötör Géza (1880): A gyermek-kertésznő feladata és kötelességei. III. *Kisdednevelés*. 9. évf. 6. sz. Pp. 81–85.

Természetesen a cikkekben mindezek kialakításához szükséges nevelési eszközről és módszerekről is aktívan értekeztek. Fontosnak tartották, hogy a gyerek kedélyéhez igazított foglalkozások legyenek és a gyermekek személyiségének megfelelően, őket megismerve kell velük foglalkozni. Itt már érezhetően kezd a nevelési gyakorlat elmozdulni a korábbi hierarchikus, felülről irányító, rigidnek tekinthető nevelési koncepció felől a hazánkban a 19. század elején kibontakozó gyermektanulmányozási mozgalom irányába. Erre példaként hozhatók azon cikkek, amikben olvashatunk a *gyermekből való kiindulás* fontosságáról, a gyermek tanulmányozására való irányultságról, fejlődésének megfigyeléséről és ezek lejegyzésére törekvésekről.

Egy, a gyermekkertésznő feladatait taglaló cikkből kiemelhető az a szándék, ahogyan a gyerek irányába fordulni szükséges: „ellesni gondolataikat, érzelmeiket s az ő kedélyvilágukba magát beletalálnia; egyszóval legyen a gyermekek között gyermek”.

[23] Ebből teljességgel kiérződik, hogy a gyermeket a középpontba kell helyezni és belőle kell kiindulni, ha a nevelő meg akarja őket ismerni, érteni, illetve hatni szeretne rájuk. Ez több másik cikkben is megjelenő gondolat, miszerint előbb a nevelőnek kell *alkalmazkodnia* a gyermekhez és miután megnyerte a bizalmát, csak onnantól képes nevelőjévé válni és a tekintélyét megszerezni.

Ebben az időszakban – legalábbis a kisdednevelés területén – már kibontakozóban volt az az eszme, hogy a gyermeket kell a nevelés középpontjába helyezni, meg kell ismerni egyedi tulajdonságaikat és a természetes érdeklődésükre kell alapozni. Megjelenik a *napló* vezetésének igénye is, melyre úgy tekintenek, mint a „gyermeki lélek gyakorlati tanulmányozásának és a nevelés terén nagybecsű tapasztalatok gyűjtésének ez a legalkalmasabb módja”. [24] Itt olyanok megfigyelése került középpontba, mint a *testi, lelki tehetségek, kedély, jellem alakulása, fegyelmi eljárások, büntetés-jutalmazás* és mindezek hatásai. Ez gyakorlatilag a mai óvodai gyakorlatban használatos fejlődési napló tán még részletesebbnek tekinthető előzménye, ami lehetővé tette az egyes gyerekek beható ismeretét, tanulmányozását és egyúttal a személyre szabottabb nevelés lehetőségét is. Azon túlmenően, hogy a „közérzelem” és a közösségi nevelés úgy általában fontos volt, látható, hogy az egyén és egyénnel történő speciális bánásmód is kezdett egyre erőteljesebben megjelenni a kisdednevelésben.

Garami Rikárd gondolatát, melyet a gyerekekről írt szintén figyelemreméltónak tekinthetjük: „aki a kisdedeket nem szereti, nem szereti maga-magát, mert feledi, hogy nincsen ember gyermek nélkül, feledi, hogy érett emberré lételét éppen gyermekora kezdte. Fejlődésének folyamatosságát háladatlanul számon kívül hagyja az ilyen.” [3] Itt megjelenik a *gyermekkor*, mint különálló életszakasz és annak fon-

tossága is kifejezésre jut a szerző gondolkodásában. Úgy véli, hogy akik nem emlékeznek örömeit vissza saját *felfedező koruk idejére* nem egyebek, mint „érzés nélküli gyurmafélek”. [3] Cikkében arra buzdítja az embereket, hogy menjenek rövid időre a gyermekek közé és akkor maguk is megtapasztalhatják, hogy „övek a menyeknek országa, már e földön is”. [3] Azt is érdemes megemlíteni, hogy nem nyűgként tekint a gyermekekre, hanem a felnőttek „öreg lelkének” feltöltődéseként nevezi meg őket. Erre, mint a gyerekről alkotott romantikus nézetre gondolhatunk, ahol nem tehernek, nyűgnek, hanem szépségnek, szinte „lelki üdvnek” tekintik magát a gyermekkort.

Az egyéni különbségekről és azok fontosságáról több cikkben is értekeztek, így például 1881 júniusában *Dömötör* ír róla behatóbban, amiből a következő gondolatra tekinthetünk fontosként a gyerekek helyzetére vonatkozóan: „gyermekkoruknak is megvannak a maga fejlődési és változási szakai születéstől kezdve eszmélésig, ettől a tiszta öntudat ébredéséig s a szellemi élet határozott irányú fejlődéséig” [44] Ebből következően megjelenik az *életkori sajátosságok* figyelembevétel a foglalkozások tervezésénél, gyerekek nevelési feladatainál, ami szintén a gyermekkort és korszakolásának igényét erősíti. Itt is megjelenik az a nézet, hogy a nevelőnek kell megnyernie a gyermeket és alkalmazkodnia szükségessé hozzá, ami ennek a korszaknak jellemző szemlélete. Ennek a gyermekekre történő nagyobb figyelem mellett olyan oka is lehet, hogy kedvet kellett csinálniuk számukra, hogy szeressenek a kisdédóvodába járni, így a szülők bizalmát is sikerült megnyerniük.

A gyermek *természetes kíváncsisága* és az erre való építés gondolata is érdekes melyet, *Dumas* igen nagy szókimondással megírt „Gondolatok a gyermekről” cikkéből olvasható. Ő is a gyerekek megfigyelésére biztat, valamint kifejezi az önálló cselekvés szükségességét és fontosságát. A kíváncsiság kapcsán a kérdéseket és ezekre való válaszadás témáját feszegeti, amiről úgy véli, nagy felelősséggel jár, de a felnőttek kötelessége igazat mondani a gyerek minden kérdésére. A szülőket ő is erőteljesen bírálja, főleg azokat, akik gyermeküket születtetésétől fogva mások gondjaira bízzák. Azt javasolja, hogy személyesen foglalkozzanak a gyermekkel és ne csak élvezni akarják ezt, hanem a kötelességeiket is vállalják, ne hárítsák másra. Zárógondolata e provokatív cikkének is igen velős: „meg vagyok győződve, hogy a legnagyobb forradalmárok az eszmék terén, valamint azok is, kik a földet vérrel és könnyekkel boríták, valaha gyermekek voltak, kik sokat kérdezősködtek, s kiknek nem

[3] Garami Rikárd (1881): Néhány óra a kicsinyek közt. *Kisdédnevelés*. 10. évf. 1. sz. Pp. 13–15.

[44] Dömötör Géza (1881): Az egyéni különbségekről. *Kisdédnevelés*. 10. 6. sz. Pp. 91–97.

[45] Dumas Sándor (1883): Gondolatok a gyermekről (Dumas Sándortól). *Kisdédnevelés*. 12. 6. sz. 103–117.

[46] Holló István (1882): Hogyan egyeztessük ki az oktatás sokoldalúságával a gyermek egyediségét? *Kisdednevelés*. 11. évf. 11. sz. Pp. 181–182.

[47] P. Szathmáry Károly (1881): Kossuth Lajos a kisdedóvó intézetekről. *Kisdednevelés*. 10. évf. 11. sz. Pp. 209–213.

[48] Székely Gábor (1885): A rendelkezésünk alatt álló eszközök helyes fölhasználásával miként lehet a kisdednevelő-intézetek növendékei közt a megkívántató fegyelmet fentartani? *Kisdednevelés*. 14. évf. 8. Pp. 203–206.

[49] Székely Gábor (1885): A rendelkezésünk alatt álló eszközök helyes fölhasználásával miként lehet a kisdednevelő-intézetek növendékei közt a megkívántató fegyelmet fentartani? (folytatás) *Kisdednevelés*. 14. évf. 10. Pp. 228–232.

azt felelték, amit kellett volna felelni” [45] A gyermeki ártatlanság gondolata köszön vissza ebből a mondatból, hiszen a környezet felelősségét boncolgatja, ha a felnövekvő egyén tettei a társadalom számára nem kívánatos irányúakká lesznek.

Többször is megjelenik a gyermekkor, mint kiemelten fontos időszak az ember egész életében, így „az első 3 évben több új képzet, mint azután akár 80 éves koráig” [46], vagy *Kossuth Lajos* naplóba jegyzett gondolata mely szerint „az első gyermekkor benyomásai hatalmas benyomást gyakorolnak az egész életre”. [47]

A gyermek neveléséről való általános gondolkodás mellett konkrétabb módszertani cikkek is megjelentek, amikben a hogyanok lehetőségeit taglalták. Így megjelennek dominánsan a korábban már említett testgyakorlásra irányuló cikkek (*életkori sajátosságok, nemi különbségek figyelembevételével*), társalgások különböző témákról (*növények, állatok, napszakok, évszakok*), szépérzék fejlesztésével kapcsolatos írások, kézimunkák és az értelmi nevelés kérdései. Sok cikk foglalkozik *Fröbel* foglalkoztató eszközeivel, mint hasznos és kívánatos játékokkal, valamint életéről és gyermekfelfogásáról is olvashatunk. Ezen túlmenően arról is értekeztek, hogy milyen mese, vers való a kisdedeknek, tehát a gyermeki irodalom önálló megjelenése az irodalmon belül is kibontakozásnak indult ez idő tájt.

A nevelési cikkek között a korszak a *fegyelmezés* kérdésének tárgykörében írott cikkeinek áttekintése is érdekes. A kisdedóvodákban történő fegyelmezést emelik ki leginkább lévén szó „kisdednevelésről”, amiben a maihoz hasonló nézetekkel is találkozhatunk. Legfontosabb fegyelmezési eszköznek a *helyes és jó példaadást* nevezi meg Székely, valamint említi a szeretet és azon alapuló nevelői tekintély, a gyermekkel való együttérzés és gondolkodás eszméjét is. Itt is a nevelő szerepéről és felelősségéről olvashatunk, hiszen a gyermek az, aki fejlesztésre szorul, ő nem felelős a *természetes hajlamai* miatt, így „a milyen a nevelő, olyan a növendék”. [48] Azt is megemlíti, hogyha izgás-mozgás van társalgás vagy egyéb foglalkozás közepette, akkor nem a büntetés és a dorgálás a megfelelő fegyelmezési eszköz, hanem „én kutatom a szórakozottságot előidéző kútforrást és legtöbbször magamban keresve találok az okokat”. [49] Az önmaga munkájának elemzésére törekvő nevelő szerepe tűnik ki ebből, aki a saját módszereit vizsgálja felül, nem pedig a gyereket tartja eredendően rossznak. Mint nevelési eszköz megjelenik azon módszer

is, melyben a szeretet elvesztésére utal a nevelő, például említve a tisztaságról szóló társalgást, „az olyan gyermeket nem szeretem, kinek keze, nyaka, füle nincs tisztán megmosva” [50] Ennek a cikknek a második részében pedig a megszégyenítést, mint eszközt írja a szerző egyes gyerekek esetében „szükség esetén megszégyenítés”. [51] Ezzel ellentétben jelent meg egy cikk még korábban, mely pont a megszégyenítés ellen lép fel, mert a gyermek becsületérzésének sérülését, elvesztését látja benne – „legnagyobb hibák egyikét követi el...” „...ha a kisded szívében a becsületérzést kiöli”. [41] Ellenpéldaként túlkapasokat sorol fel, melyek az elemi iskolában történek a 8–10 éves gyerekekkel, akiket már nem óvnak, vigyáznak annyira, mint a fiatalabb gyerekeket. Ilyen drasztikus példák között említi a száj kipeckelését az osztályfal szemben ülve, bottal verés, sötét kamrába bezárást és legsúlyosabb büntetésként pedig az ajtóra készített krétarajz lenyalására kényszerítést, mely közben a tanító nádpálcával bántalmazta a büntetett gyermeket. [41] Baranyai szerint ezek évekkal ezelőtti esetek és már abban az időszakban nem büntethettek így, de egy későbbi cikkben [52] olvashatunk arról, hogy az óvodát és az iskolát közelebb kell hozni, mert míg az óvodában a gyengéd, szeretetteljes nevelés valósul meg, addig iskolai nevelés ellentétes ezzel a szemlélettel és a szigorú rendtartásra helyezi a hangsúlyt – olykor testi fenytéssel.

Összegzés

Tanulmányomban a *Kisdednevelés* folyóirat 1880 és 1885 közötti lapszámaiban megjelenő gyermekfelfogást vizsgáltam, különös tekintettel a megjelenő gyermekképre és a nevelési kérdésekre, egészségügyi tartalmakra vonatkozó cikkekre (1. táblázat).

[41] Baranyai Ödön (1881): A kisdednevelésről. *Kisdednevelés*. 10. évf. 8. sz. Pp. 168–171.

[50] Kozma Dénes (1885): A tisztaságra szoktatás. *Kisdednevelés*, 14. évf. 9. sz. Pp. 208–210.

[51] Kozma Dénes (1885): A tisztaságra szoktatás. *Kisdednevelés*. 14. évf. 10. sz. Pp. 235–237.

[52] P. Szathmáry Károly (1885): Miként lehetne Fröbel foglalkoztatási módszerét az elemi iskolai osztályokra is átvezetni? *Kisdednevelés*. 14. évf. 4. sz. Pp. 73–75.

1. táblázat. Tematikai sokszínűség a Kisdednevelés vizsgált lapszámaiban.

Nevelési vonatkozások	A gyermekkép pedagógiai elemeinek megnevezése	Egészségügyi-higiéniével kapcsolatos vonatkozások
Családi nevelés	Védelemre, óvásra, fejlesztésre szoruló lény	Csecsemő gondozása, gyermekélet megóvása
Intézményes nevelés	Életkori sajátosságok, nemi különbözőségek figyelembe vétele	Kisgyermek életmódja (alvás, étkezés, tisztálkodás, ruházkodás)
Nevelési eszközök és módszerek (fegyelmezés, jutalmazás)	Kívánatos gyermeki magatartás (szerénységet, jó magaviseletet, szorgalom, egyenlőség, kölcsönös jog, kötelesség, részvétel és testvériesség)	Balesetvédelem, egészségvédelem
Kívánatos nevelői magatartás, nevelő-gyermek viszony	Gyermeki kíváncsiság, természetes hajlamok	Társalgások témái
Hazafias nevelés elemei	Nemzeti identitástudat erősítése	

A vizsgált időszakban egyre inkább gyermekközeli kép körvonalazódását fedezhettük fel, melyben már megfogalmazódni látszódott a *gyermekkor*, mint az emberi élet önálló, fejlődési szakasza. A nevelés folyamatának tervezése kapcsán egyre inkább előtérbe került a született hajlamok és ösztönök figyelembe vétele, valamint a folyamatos megfigyelés és a gyermektanulmányozás igénye is, amire a 20. század elején kibontakozó mozgalom előszeleként is tekinthetünk. Mindezek a mai napig fontos részét képezik az óvodai nevelés egészének, ahogyan az egyéni képességek, valamint az életkori sajátosságok figyelembevételével történő nevelő- és fejlesztőmunka is.

A korszak fontos törekvése volt a *nemzet felemelkedésének* erősítése, így a gyermekhalandóság kiküszöbölésének, valamint a magyar nyelv elsajátításának kérdései is domináns részét képezték a cikkek témáinak. Mindezek tudatában igyekeztek a szülők figyelmét felhívni a tragikus halálesetek felsorakoztatásával, naturalisztikus leírásukkal, valamint ezek által meggyőzni őket a kisdedóvók hasznosságáról is.

Ennek ellenére a csecsemőhalandóság magas száma még a 20. század elején is jelentős probléma volt hazánkban, ahogyan az egészségügyi rendszer hiányosságai is jelentőségek voltak. [53]

Egy szép és igaz gondolattal fejezzük be az értekezést, mely a mai napig sem veszítette érvényét, sőt ugyanolyan fontossággal bír, bár ma nem a lakástűztől kell feltétlen óvni a gyermeket, de a potenciális veszélyek ugyanúgy megtalálhatók bárhol, így nem szabad elfelejteni, hogy „a gyermek mindig gyermek marad, bárhová rejtjük őt.” [54]

[53] Pirka Veronika (2012): *Az életreform-mozgalmak hatása a pedagógiai nyilvánosság alakulására az 1920-as, 30-as években Magyarországon.* http://www.ppk.elte.hu/file/Doktori_disszertacio_Pirka_Vero.pdf (utolsó letöltés: 2017. 03. 01.)

[54] Székely Gábor (1881): A kisdednevelő-intézet mily fejlettséget nyújt a 3–6 éves gyermekeknek és ennek elérésére mily eszközöket használ. *Kisdednevelés*. 10. évf. 12. sz. Pp. 226–230.

A Teremtésőrzés minden egyén és szervezet alapfeladata

Összefoglalás: A Teremtésőrzés speciális technicus terminus a Fenntarthatóságra, amely többnyire vallási körökben ismert, azonban napjainkban a Fenntarthatóságra is használatos, egyre tekintélyesebb és patetikusabb jelentéstöbbletet adva neki. A Teremtésvédelem így nagyobb fontosságot és emelkedő figyelmet irányíthat a Fenntarthatóságra, amelyre az idő előrehaladtával egyre nagyobb szükség van. Az Anyatermészet és az Emberi természet párbajozni készül. Ennek a párbajnak csak egyetlen kimenetele lehet, az Anyatermészet legyőzi az Embert. A nagyobb baj az, hogy az Emberség nincs tisztában azzal, milyen párbajra is készül, a legnagyobb baj, hogy az egyre sötétedő előjelekre sem figyel, mint például a túlnépesedésre, a talaj és általánosságban a bioszféra degradációira, az általánossá váló szegénységre és a globális felmelegedésre, mint egyik legkritikusabb jelre. Azonnali és a teljes teremtett világot átfogó cselekvésre van szükség nagy megrázkódtatás nélküli jövőtársadalomba való átmenethez, amelynek az esélye napról napra zsugorodik.

Kulcsszavak: Fenntarthatóság, Teremtésőrzés, bioszféra-pusztulás, szegénység, globális felmelegedés, világkormányzás.

Abstract: Genesis guarding is a special technical term for Sustainability. It is typically used in religious environment, but nowadays it gives more pathetic and robust meaning for Sustainability. Thus may result higher importance and raising awareness of sustainability issues as it becomes more-and-more critical over the time passes. Mother Nature and Human Nature are getting ready for the duel. This fight has only one outcome, and Mother Nature will win. Unfortunately, Humanity is not aware this fact and even not aware of the darkening shadow of its risks like overpopulation, degradation of soil and biosphere in general, global poverty and at last but not at least global

* *Dunaiújvárosi Egyetem,
Informatikai Intézet
E-mail: szaboistvan@unidu-
na.hu*

warming. Immediate and comprehensive actions are necessary to have countdowing few percentage of survival without big catastrophic happenings to be able to realize future's society.

Keywords: Sustainability, genesis guard, bioshere degradation, poverty, global warming global governance

Dunaújvárosban születtem. Akkor, amikor már nem Sztálinvárosnak hívták.

Úgy gondolom sokaknak érdekes lehet az a folyamat, hogy a retrós piros nyakkendőű úttörőből, majd műszaki és menedzsment szakemberből, hogyan lettem elhivatott környezetvédővé, hogyan kötöttem ki a Teremtésvédelem szigetén.

Talán nem is maga pusztá történéis az érdekes, hanem az a konvergencia-folyamat, amely ezt a végső eredményt deriválta. A folyamat, amely eredendően és fatálisan CSAK egy kimenetet hozhat, legyen is bármilyen az indulás és a szakmai pálya, ahol a mindennapokban tevékenykedünk, a végén mégis CSAK EGY konklúzió és CSAK EGY megoldás lehetséges a világ sok-sok alternatív válasza közül. És ez a válasz az egyetlen helyes válasz.

Ez a válasz az ÉLET.

Az élet értelme az, hogy a Teremtett Világ fennmaradjon és az emberek, akik benne élnek, szeretetben, boldogságban és értékes életet élve éljenek.

Egy egyszerű, 2 tagmondatból álló kijelentő mondat. Ami a világ lényegét hordozza.

Ma már tudjuk, hogy az élet adomány, érték és vigyázni kell rá, mert veszélyek elképzelhetetlenül hosszú sora leselkedik minden percben rá, de a Teremtő azért elég gondosan alakította ki a világot és támogató alrendszereit, hogy ezek minden pillanatban őrkdjenek felette és őrizzék magát az Életet.

A Teremtő talán *egyedül az emberi természetre* nem fordított elegendő figyelmet, mert ugyan látta az ember korlátait, de hogy ez az egyszerű, „emberi természetben lakozó” „emberi gyarlóság”, mint hiba hová vezethet, talán nem szerepelt a forgatókönyveiben.

A hazugságok, a „szőnyeg alá seprert szemetek”, az el nem végzett, de elszámolt munkák eredménye, hogy ma minden egyre inkább csupán papíron, vagy a virtuális térben realizálódik, a valóság pedig egy trendjeiben folyamatosan és gyorsulva romló életfeltételeket kínáló Anyatermészet. Az Anyatermészet, amely a legmagasabb rendű rendszer a világot működtető rendszerek sorában, vagyis a gazdaság, a politika, a társadalom, a technológiák mind-mind alrendszerek a Teremtett Világban és a működést fizikailag biztosító Anyatermészetben. Döntéshozóink ezért minden bizonnyal tévednek, amikor ezt az alapaxiómát nem veszik figyelembe. (Elég csak Trump 2017. június 1-jei bejelentésére utalni... -> „Climatexit”)

Van egy másik baj is ezekkel a mai döntéshozói gyakorlatokkal... Azt hisszük, hogy nem tartozunk felelősséggel utódaink (és elődeink) előtt az elkövetett, vagy el-nem-követett cselekedeteink után. PEDIG DE.

A jól hazudozás, a csel, az ármány működhet egy életen át is... kell hozzá jó sok ész és logika, no meg vastag bőr az arcokon... De talán ma már kezd kikristályosodni minden jövőért, Életért aggódó emberben, hogy ez, a jelenlegi, a teremtett világban zajló folyamat az utolsó játék, az utolsó játszma, a végjáték, ahol már csak 2 fél áll és néz farkasszemet a párbajban: Az Anyatermészet és az Emberi természet. A párbaj elkerülhetetlen. Az Anyatermészet már ránk célozta a fegyvert... mi pedig vagy ügyesek és gyorsak leszünk, vagy elbukunk. Az egész Teremtés és a világon élő összes ember egy emberként párbajozik az Anyatermészettel. Az Anyatermészettel, *mert belekötöttünk...* rossz természetünk szavait követve... naponta rossz döntéseket meghozva...

- Nagy baj, hogy fel sem ismertük, hogy belekötöttünk.
- Elég nagy baj, hogy nem vagyunk elég jó céllövők.
- A legnagyobb bajunk igazán abban áll, hogy azt nem is vettük észre, hogy *nekünk nem is kéne párbajoznunk.*

Ezt a *párbajt ugyanis nem lehet megnyerni.* Ezt csak elveszíteni lehet. Csak alázattal lehet közelíteni az Anyatermészethez, a Teremtéshez, az Élethez. És csak az a megoldás jöhet szóba, ha együtt, szimbiózisban él Ember és Környezete. Ezt a leckét meg kell tanulnunk, együtt, minden élő és élni akaró embernek. Lehetőség szerint a legkevesebb tanulópénzt áldozva. Ezért fontos a teremtésvédelem, a technológiai és szociológiai ismeretek, tudományok, és a hit a jóban, az Életben, hogy ezt az időtávokban is fenntartható szimbiotikus együttélést valódi megoldásokkal, sokezer társadalmi és technológiai innováció keresztültele mentén sikerüljön megvalósítani. Ez kell legyen a Ma Emberének igazi kihívása és hitvallása.

Tekintsük át az alapelveket a Teremtésörzésben:

- Ami technológiát felhasználunk, az legyen 100%-ban megújuló, fenntartható, újratermelő, az Anyatermészet törvényei és folyamatai szerint szükséges szervezni az élet minden mozzanatát, a Gondviselés kegyelméből létezzünk és létünk értelme a teremtés fenntartása.
- Nincs hulladék, csak újrahasznosítható alapanyag.
- Nem hozunk létre olyan dolgokat, amelyek tízezer évig tartó szemetet jelentenek az Anyatermészet számára.
- Minden ember ökológiai jog- és felelősségegyenlőségben köteles élni.
- Minden ember joga élni és részesedni az Anyatermészet által „rá eső” újratermelő javakból.
- Minden ember kötelessége önkorlátozással csak annyit fogyasztani, amit az Anyatermészet nyújt számára, az újratermelő javakból.

A tanításra jó példa lehet a Hamvázoszerda szertartása is. Az elégetett barkahamuból a pap keresztet rajzol a hívek homlokára. A hamuval hintés ősi jelképe a bűnbánatnak, mivel a hamu az elmúlásra, a halálra figyelmezteti az embert. A pap közben ezt mondja: „Emlékezz, ember: Porból lettél és porrá leszel!” Nem mi vagyunk a fontosak. Maga az Élet, a Teremtés.

A Úr, a jog, valamint a Teremtésvédelem szemszögéből egymás előtt minden ember egyenlő.

[1] A magyar kiadás folyamatban van, a Dunaujváros Felsőoktatásért Alapítvány támogatásával, amely támogatásért ezúton is köszönetet mondok.

Energiaellátással foglalkozom mérnökként. Érdeklődőként, szemlélőként kellően hosszú időtávon keresztül figyelemmel kísérve feltűnt az időjárás változása, a természeti katasztrófák számának szignifikáns növekedése. Van klímaváltozás, amelyet az ember generált és egyre gyorsuló ütemben folyik körülöttünk. A kételkedők nézzenek hurrikán videókat a Youtube-on, különösen felismerve és fókuszba helyezve az Irma „más kategóriás” mivoltát...

Meglátva a „Pumphandle 2016” videóját (<https://www.youtube.com/watch?v=gH6fQh9eAQE>) és átgondolva annak „komplexitását és egyszerűségét”, számomra kétségtelen bizonyítékot adott, hogy a baj bestiálisan rántkört és egyre hatalmasabbá fog válni. Az a felismerés, hogy ez a jelenlegi szemlélettel és technológiával kezelhetetlen, egyben azt a tudati transzformációt indította el bennem, hogy *tennem kell valamit*. Megjegyzem, sok-sok témában szakértő azzal a problémával küzd, hogy publicitás híján hiába nyomják a vészcsengőt, hangjuk nem hallható, a „kutyát sem érdekelnék” ezek a szűrős ügyek.

Megírtam a COP 21 Párizsi Klímacsúcs résztvevőinek ajánlva a *S.O.S.tainability* című könyvet, amelyben részletesen kifejtem a baj mértékét és dimenzióit (www.sustainability.com). [1]

Ma már a kötelező napi rezsifeladataim mellett minden rendelkezésre álló időmmel a Teremtésvédelem, a Fenntarthatóság kérdéseivel és megoldási javaslatok keresésével, szervezésével foglalkozom. Immár ezen tevékenységünkben túlnőve az amatőr szintet, professzionálisan, nemzetközi hálózatba és népmozgalmi szintre emelve igyekszünk maradandót alkotni, mert hiszünk az Emberiség humán létében, az Úr segítő, „mentori” támogatásában és a -> „Szociális Érzelmi Intelligencia” (SIQ) Anyatermészetnél is magasabb rendű (?) létezésében.

A Teremtésörzéssel, leánykori nevén a fenntarthatósággal kapcsolatban néhány további gondolatot ismertetek. A teremtést, a fenntartható életet veszélyeztető globális tényezők és trendek (tartalmukat nem részletezve, ellenben képpel és adattal illusztrálva) a következők:

- Túlnépesedés
- A víz
- Termőföld probléma
- Biodiverzitás problémakör
- Globális szegénység

- Migráció
- Globális felmelegedés

– ....

Baj van, nem kevés. A lista korántsem teljes. Mindezek a bajok szinergiában rombolják a Bioszféra életképességét. Emellett ne is beszéljünk a stratégiai mérgezések és a nukleáris veszélyek bioszféra degradációs kockázatairól, ipari balesetekről, véletlenül elszabaduló labor specimenekről és egyéb láthatatlan vagy még ki sem talált, végig sem gondolt katasztrófhelyzetekről és veszélyekről.

A fenntarthatósággal küldetéstudatosan foglalkozó személyek, szervezetek misszóiinak főbb elemei az alábbiak lehetnek (a teljességre és konkrét programalkotásra való törekvés igénye nélkül):

- Fenntarthatósággal professzionálisan foglalkozó globális közösség formálása.
- Szemléletformálás, amelynek célja elkötelezett környezettudatos és jövőmentő önkéntes egyének kitermelése, akik képesek és akarnak is valós tevékenységgel tenni a jövőért, ennek érdekében közösségbe szerveződnek és önként korlátozzák ökológiai lábnyomukat, alávetik magukat a jövőmentő feladatoknak.
- Újraéledő jövőtársadalom és releváns globális kormányzási intézményrendszer kiépítése.
- A környezeti pusztulás okozta konfliktusok hatásainak szisztematikus kivédése.
- A háború, illetve ember okozta katasztrófák miatt menekülők megsegítése.
- Karitatív szemlélet és társadalmi szolidaritás a hátrányos helyzetű emberek irányában.
- Egyedi Teremtésőrző projektek realizálása, amelyek új technológiával illetve új tudással képesek csökkenteni az Emberiség ökológiai zavarkeltését a bioszférában.

– ....

–

A harcművészetek pedagógiája

– az ősi módszerek értékei, nevelőereje, személyiségfejlesztő hatásrendszerei és egy alkalmazott nevelési részdiszciplína alapjai a 21. század Magyarországon

Összefoglalás: A harcművészetek gyakorlása pozitív jellemvonásokkal gyarapítja az egyént: szignifikánsan segíti elő az önismeret, önuralom, belső fegyelem, akaraterő, kitartás, stressztűrés, céltudatosság, koncentrációképesség, küzdőképesség, felelősségvállalás fejlődését. Nem tesz agresszívvá, sőt ezen viselkedésformák meghaladását, az asszertív megoldások megtalálását, az önkontroll, az önnevelés és a hatékonyabb életvezetést bizonyítják pszichodiagnosztikai és pedagógiai vizsgálataim. Fontos kutatási eredményem a nagyobb önhatékonyosság, felelősségtudat és konfliktustűrés, a megoldási stratégiák jobb ismerete, a siker és a kudarc hatékonyabb kezelni tudása és a széles spektrumú transzferhatás az oktatás minden szintjén. A nevelőértékek elemzése alapján bemutatom e részdiszciplína új elméleti konstrukcióját a harcművészetek pedagógiáját.

Kulcsszavak: Személyiségfejlesztés, asszertivitás, transzferhatások, konstruktív életvezetés, társadalmi hasznosság, új részdiszciplína.

Abstract: The martial arts practice is improving a person by positive characteristics: significantly helping the development of autognosis, self-control, subordinacy, will-power, stamina, resilience, purposefulness, degree of concentration, fighting ability, responsibility. My psycho-diagnostical researches prove that, It do not get aggressive a person, but exceed of this behavior, helps to find assertive solutions, strengthening the self-control, self-training and causing more effective life management. Main result of my researches that the effects of practising martial arts are the following: increased effectivity, sense of responsibility and conflict tolerance, deeper proficiency of problem solving strategies, better handling of success and failure, wide-range transfer-effect on every level of education. Basing on the analysis of pedagogical values I would represent the new theoretic construction of this field – the pedagogy of martial arts.

* ELTE-PPK, Neveléstudományi Doktori Iskola
E-mail: leopard.box@gmail.com

Keywords: Personal development, assertivity, transfer-effects, constructive life managing, social-utility, new educational „partial” discipline.

Előszó

Közel 4 évtized saját harcművészeti gyakorlat, 30 év pedagógiai és harcművészet-oktatói praxis és közel 20 év kutatómunka eredményeként mutatok be egy alkalmazott pedagógiai területet. A hazai kutatás megalapozását a Pécsi Tudományegyetem biztosította, a kutatások fejlesztését az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskolája és a Testnevelési Egyetem Küzdősportok Tanszéke tette lehetővé számomra. Köszönet Dr. Zsolnai József, Dr. Bábosik István és Dr. Nagykáldi Csaba professzoroknak a bizalomért, az inspirációkért és a megszámlálhatatlan szakmai segítségért! Természetesen hálás köszönet minden mesteremnek és tanítványomnak is, akik által fejlődhettem a harcművészet elméletében és életre váltásában!

Bevezető 1.

A test és lélek harmonikus egységben való fejlesztésének igénye a bölcs ember egyik alapvető ismerve. A rohanó világ mentális és fizikai terhei, a civilizációs ártalmak fokozottan szedik áldozataikat társadalmunkban. Pszichikumunk és fizikumunk csak úgy képes elviselni a „modern tempót”, ha megfelelően ellenálló. A túlélés biztosítóka pedig egy preventív magatartás, mellyel megvalósíthatjuk belső egyensúlyunkat ill. képesek vagyunk azt helyreállítani.

Fenti szükségszerűség hívta életre a Komplex Önvédelem Pedagógiáját, mely – régi-új nevelési koncepcióként és gyakorlati tanításként – elveit és praxisát a testi és lelki, szellemi, intellektuális túlélés technikáinak ismertetésére-nevelésére fókuszálja, felkészít a civilizációs és egyéb emberkárosító hatások kivédésére, egy gyakorlatorientált, multidiszciplináris tudásintegráció által. A hagyományos sporttudományi és neveléstudományi ismeretek közös metszetén kialakult harcművészetek pedagógiája tudáskomplexum koherens módon illeszkedik bele a Komplex Önvédelem Pedagógiájába is.

Bevezető 2.

A harc az emberiség létének kezdeteitől velünk élő magatartásmód a fennmaradásért. A harci helyzet az egyénben mindenkor stresszreakciókat indított el, melyek szükségszerű válaszai meghatározták az egyed

életképességét. Modern életünket is kíséri a stressz és a vele való megküzdés, melyet nem lehet elkerülni, kiiktatni. A megküzdést a feszült személy-környezet kapcsolat eredményezi, amelyet nem old meg automatikus adaptáció, hanem erőfeszítést kíván a személy részéről, hogy visszaállítsa a működőképes személy-környezet egyensúlyt.

A testi sértések (akár halálos) helyébe modern világunkban többnyire olyan interperszonális konfliktusok (is) léptek, mint a verbális támadások, a megszegyenülés, a diszkomfort, vagy az anyagi problémák. Az erőszakhoz való alkalmazkodásunk hiányából kifolyólag, azokat a félelmeket, melyeket valaha az élet-halál kérdése határozott meg, manapság az előbb említett kisebb veszélyeztetettségek válthatják ki.

A harcművészetek gyakorlása lehetőséget nyújt arra, hogy szembenézzünk mind fizikai mind szellemi kihívásokkal, agresszióval és konfliktusokkal; megengedi hogy reagáljunk – az edzőterem jól kontrollált környezetében – és ezen keresztül idővel adaptálódjunk a stresszt és szorongást kiváltó situációkhoz. A harcművészetek ismerete hozzájárul saját fizikai biztonságunkhoz, de főként nevel, jellemet fejleszt és védelmet nyújt a szimbolikus a fizikai veszélyeztetettségek ellen is.

A harcművészetek pedagógiai szempontú vizsgálata viszonylag új kutatási területnek számít hazánkban, de a világban is. A témakör igen széles és sok kutatási irányt foglal magában. A kínai és a többi délkelet-ázsiai eredetű harcművészetek önmagukban is érdekesek, de a mai magyar pedagógia számára az lehet fontos, hogy milyen módon adoptálódtak e távol-keleti rendszerek nevelési gyakorlatai hazánkban, mely értékek és hogyan tudnak meghonosodni egy egészen más társadalmi struktúrában, milyen nevelési értékeket tudnak átadni?!

Jómagam először a Magyarországon praxissal jelen lévő kungfu harcművészetekben megvalósuló személyiségfejlesztést kutattam, majd vizsgálatomat kiterjesztettem a többi jelentős hazai harcművészeti ágazatra is. Ezek után egy neveléstudományi szempontú elméleti konstrukció megalkotásával /szakpedagógia, részpedagógia megalapozásával/ beillesztési kísérletet tettem a pedagógia nagy egészébe.

Hipotézisek

Alapállításom szerint a harcművészeti metódusok elméletei és praxisai a ténylegesen megvalósuló nevelési értékeik, személyiségfejlesztő hatásai okán érdemesek a pedagógiai kutatásokra, mivel az önnevelés, az agresszív viselkedésformák etikai alapú meghaladása és az önálló életvezetésre való felkészítés által az élet minden területére van transzferhatásuk. Olyan nevelési értékeket vélelmezek, melyek alapján a pedagógiai praxis számára tudnak új ismereteket adni és ezek figyelembevétele fontos szerepet játszhat egy emberközponatúbb iskolarendszer megvalósításában.

Kutatási hipotézisem szerint – széleskörű tapasztalatok és szakirodalmi adatok alapján – feltételeztem, hogy a kínai harcművészetek (gyűjtőnéven kungfu), a japán harcművészetek és a többi ázsiai eredetű harcművészetek gyakorlása pozitív nevelő hatással van a gyakorlók személyiségfejlődésére. Az általános pedagógiai hatások a személyiség tulajdonságaiban és készségeiben jutnak kifejezésre, mint pl. az önbizalom, önhatékonyság, megküzdési képességek, figyelemkoncentráció, asszertív megoldásmódok többségi alkalmazása. Ezek pedig kutathatók, „tetten érhetőek” a személyiség célzott vizsgálatával, mérésekkel.

Általánosítható tendenciaként vártam, hogy a harcművészetek gyakorlása a személyiség fejlődését pozitív jellemvonásokkal gyarapítja, szignifikánsan segíti elő az önismeret, önuralom, belső fegyelem, akaraterő, kitartás, stressztűrés, céltudatosság, koncentrációképesség, küzdőképesség, felelősségvállalás erősödését. A magyarországi harcművészeti praxis empirikus vizsgálatával kívánom bizonyítani, hogy a gyakorlók önhatékonysága nagyobb, szorongási mutatóik és agresszivitási szintjük alacsonyabb, mint a nem harcművész-kortársaké.

Munkahipotéziseim :

1. A kungfu stílusával legalább 3 éve, heti min. 5–6 órát foglalkozó 20–25 év közötti fiatalok önbizalma, általános és fizikai önhatékonysága magasabb szintű, agresszivitási szintjük és szorongási mutatóik alacsonyabbak (de legalább nem magasabbak), dominanciájuk és asszertivitásuk nagyobb – mint a nem harcművész kortársaiké.
2. A magyarországi már vizsgált, kutatott karate és más harcművészeti ágazatok „budo-profiljai” és nevelési értékeik meglehetősen hasonlítani fognak a kungfut gyakorló harcművészek eredményeire.

Vizsgálati módszerek

a. Felhasznált tesztek mérőlapok:

1. Általános Önhatékonyság Skála (AÖS), (General Self-Efficacy Scale – GSE)
@ Jerusalem, M., Schwarzer, R. (1981), Adapt: Kopp Mária
2. Fizikai Önhatékonyság Kérdőív (FÖK), (Physical Self-Efficacy Scale – PSE)
@ Rickman, R.M., Robb, M.A., Thornton, B., Cantrel, P. (1982), Adapt: Nagykáldi, Cs. (2000)
3. Sport Állapotszorongás Kérdőív (CSAI-2 Önértékelési Lap)
@ Martens, R., Burton et. al. (1977, 1990), Adapt: Sipos Kornél (1991)
4. Asszertivitás Kérdőív: AST páros küzdelmekhez, @ Nagykáldi Csaba (1997) TF Küzdősportok Tanszék

5. Teljesítmény Stratégia Teszt HTST, Thomas, R. R., Murphy S. M., Hardy, L. (1999), Magyar változat: HTST Kalmár Zsuzsa, Nagykálldi Csaba (2011)
6. Dominancia Skála FPI-B 2. faktor, @ Fahrenberg és Selg (1970), Adapt: Rókusfalvi Pál
7. Agresszivitás Skála: FPI-B 7. faktor, @ Fahrenberg és Selg, Adapt: Rókusfalvy Pál
8. Kockázatvállalás skála: Eysenck-féle személyiség-kérdőív felnőtt változatának, Eysenck Personality Questionnaire-jének (EPQ)

A standardizált tesztek statisztikai feldolgozása: leírás és matematikai statisztikai adatok megadása (min. és max. érték, átlagszórás, variációs együtt ható) Összehasonlítás: két mintás T-próba meghatározásai által.

- b. Nemzetközi és hazai szakirodalmi és kutatási eredmények feldolgozása, integrálása
- c. Interjúk/szóban és írásban, 106 fő harcművész mesterrel, oktatóval /
- d. saját megfigyelések, kísérletek, fejlesztések eredményei:

1. A személy neveltségi szintjének becslése – saját mérőskála, oktatók: mesterek, edzők részére, Pavlicsek Zsolt (2002)
2. Kínai Harcművészetek Empirikus budoprofiljának meghatározása (saját fejlesztés Nagykálldi Csaba általános budoprofiljának specifikációja által) Nagykálldi–Pavlicsek (2003)

Bevont minta: 546 fő harcművész, 129 fő nem harcművész (kontrollcsoport)

Hazai helyzetkép: A harcművészeti stílusok olyan népszerűségnek örvendenek Magyarországon is, hogy elterjedtségük alapján indokolt a téma kutatása. A megtalált és működő ágazatok száma 100 feletti. Főbb csoportjai: 1. japán karate stílusok (37 db) és további japán harcművészetek (ninjutsu, kyudo, kenjutsu, kendo, iaido, ju-jitsu, aikido, kempo, kobudo), 2. kínai kungfu, wushu rendszerek (45 db), 3. koreai módszerek (pl. taekwondo, hapkido, hwarang-do), 4. indiai eredetűek (pl. shirayan vayramutthi, kalaripayat), 5. muay thai, 6. viet vo dao ... és további kisebb stílusok a teljesség nélkül). Mintegy 1200 gyakorlóléhselyen működnek, kb. 45 ezer fős tagsággal, közel 2000 fő mesterfokozatú és még megközelítőleg 4000 fő nem mesterszintű oktató irányításával. A gyakorlók 90%-ban a 10–30 év közöttiek. (Szakértők általi, becsült adat, 2017)

Eredmények

A TÉVHITEKRŐL

A harcművészetekről az emberek többsége féligazságok és leegyszerűsített közhelyek alapján alakította ki véleményét, gyakran összekeverve az ütő-rúgó jellegű küzdősportokkal és azok filmbeli prezentációival. Ilyen szimplifikációk: „agresszívabbá tesz”, „szuperemberré alakít”, „csupán megkonstruált, látványos csihi-puhi”. A felszín alatti valódi tartalom és lényeg azonban egész más – kutatásaimmal a reális állapot leírására törekszem a szakmai és széles közvélemény számára egyaránt.

A küzdősportokkal való összetévesztés, összemérés gyakori probléma: melyet a két fogalom tartalmi összehasonlításával oldok fel, az alábbi – kutatás által kikristályosodott – jellemzők bemutatásával:

küzdősport

1. Sport
2. A szabályozott keretű sportküzdelemre készít fel (versenyre)
3. Edző és versenyző van
4. Nincs tradicionális kötöttsége
5. A másik legyőzésére törekszik
6. Eredménycentrikus
7. Támadó jellegű
8. A fizikai győzelem, a külső sikeresség elérése elsődleges
9. Gyakorlása életkorhoz kötött
10. Testi alkalmasság szükséges
11. Szórakozás alapú, sportharc
12. Elve: csak a jelen létezik, az adott pillanatra kell összpontosítani
13. Anyagilag megtérülő ráfordítások jellemzik
14. A nyugati szemlélet kifejeződése a fizikai testkontaktus előtérbe állításával
15. Maximális erő kifejtés elve
16. Énhangsúlyos tevékenység

harcművészet

- Komplex életforma
Az életben előforduló váratlan harci szituációkra készít fel
Mester és tanítvány van
Fontosak a hagyományok és azok illesztése korunkhoz
Önmagunk legyőzése a cél
Értékcentrikus
Önvédelmi jellegű
Belső önfejlesztés, a szellem és fizikum szellem és fizikum harmóniája a cél
Életkorhoz nem kötött
Nem kellene speciális képességek
Életmód alapú: önvédelmi jellegű
Elve: jövőorientáltan tudatos fejlesztést elkövetetten valósít meg
Jellemzően saját pénzből áldoznak a gyakorlásra, a fejlődésre
A keleti szemléletből fakadóan a harcot el akarja kerülni
Minimális erőfeszítés elve
Énfeldoldódásra törekvés

17. A fizikális hatékonyságra koncentrálnak	Fontos a szellemiség, az erkölcs, az esztétikum
18. Nem feltétele a mély gondolati háttér	Alaptörekvése önmaguk és a világ megértése

A HARCműVÉSZETEK BEHATÁROLÁSA

Harcművészet alatt többségében – de nem kizárólag – a távolkeletről (főleg Kínából, Japánból, Koreából, Thaiföldről) átszármazott ütő-rúgó jellegű, küzdősport megnyilvánulási formákkal bíró, de komplex, erkölcsi és szellemi nevelési igénnyel is fellépő önálló és egységes módszertani ágazatot értünk.

A kutatások egységessége és a szakmai félreértések elkerülése okán kialakítottunk egy ún. „kemény fogalmi struktúrát”, ami a téma legfontosabb kifejezéseinek elkülönítésére és definiálására terjed ki és egy elfogadható szakterminológia alapjait jelentheti. A legsürgetőbb elhatárolás a küzdősport és harcművészet fogalmak között volt. Előbbinek szinonimája pl. a harci sport, kick-box sport, ütő-rúgó küzdelem – míg utóbbi rokon értelmű lehetőségei: küzdőművészet, harci művészet, önvédelem művészete.

A HARC műVÉSZETEK MEGHATÁROZÁSA

Általános érvényű definíció:

Az emberi személyiség komplex fejlesztését célzó, azt egy egységes módszer- és hatáseggyüttes révén, a testi-lelki egészséget megvalósító aktív tevékenységforma.

Gyűjtőneve az önuralom, önfejlesztés nevelési céljait és a személyiség erkölcsi fejlődését segítő metódusoknak. Mindezt a testi képességek fejlesztésének külső formáiból indulva kívánja elérni, melyre a gyakorlási motivációt a fizikai önvédelemre való képesség elérése adja.

Operacionalizált definíció:

Az egyén számára kialakított pusztakezes vagy hideg fegyveres küzdelmi módszer, ahol a fizikális elsajátítás (értsd: technikai elemek megtanulása) folyamatába vannak beépítve a szellem és lélek fejlesztésére szolgáló gyakorlatok, melyek az önismereten keresztül vezetnek el a személy külső és belső harmóniájának megteremtésére és fejlesztésére.

A harcművészetek jellemzői:

Összetettségük miatt a vonatkozó ismeretrendszer nem vezethető le egyetlen, homogenizáló vezérlő elvből. Van ismereti alapja, etikai háttere és preferált értékrendje. Van egy sajátos kreatológiai dimenziója

(ráérzési, ihletettségi jellege), mely által a művészet szó reális belső tartalommal bír. Művészeti jellege a gondolatok és mozdulatok összhangba hozásával, a külső és belső világ harmóniájának kialakításával valósítható meg. Célkitűzéseiben és módszereiben egyértelműen elkülöníthetőek a hadtudományoktól, a fegyveres testületek hivatalos törekvéseitől. Nem erőszakalapú és nem erőszakcentrikus, hanem éppen az agressziót meghaladó magatartásformák elsajátítására nevel.

Nem keverendő össze, hogy a harcművészetek fizikai aspektusát az erőszakszervezetek beépítették és közelharci tárgyként oktatják.

A harcművészetek értékcentrikus, önreflexióval és önfejlesztési igénnyel fellépő társadalmi képződmények, melyek fő célja a legmagasabb pozitív erkölcsiség elérése, (normarendszer, életszemlélet, életvezetés). A testi-fizikális fejlesztésen keresztül igyekszik megérteni a szellemet, tudatosítva az agresszív ösztönökön való uralkodás képességét, a külső és belső fegyelem fontosságát, az egészséges, önismerettel rendelkező és önmegevalósítási lehetőséget birtokló személyiség kialakítását.

A HARCMŰVÉSZETEK RÉTEGSZINTJEI

1. *Idea – szint (elvi, elérhetetlen):* Eggyéválás a mindenséggel – a tökéletesség megvalósítása (spirituális törekvés, vallási aspektusokkal)
2. *Konstruktív szintek:*
  - A tudás átadása, embernevelés, fejlesztés – altruisztikus cél.
  - A harc nélküli harc morális szintje.
  - Belső energiák önkiterjesztő, használati képessége.
  - Életvezetés (felfogás + életforma).
  - Önkontroll elérése.
  - Egészségmegóvó szerep.
  - Esztétikus mozgáskultúra.
  - Önvédelemre való alkalmasság.
3. *Alapszint:* Sport – a küzdelem dominanciája.
4. *Destrukatív szintek:*
  - Önkárosító, deformításokat okozó tudatlan, túlzó alkalmazások.
  - Önző, agresszív, társadalmilag is káros megnyilvánulások.

A HARCműVÉSZEK CÉLJAI

A személyiség állandó és harmonikus építése.

Erkölcsei értékek és ezeknek megfelelő magatartásformák tisztelet és szeretetalapú birtoklása.

Konstruktív életvezetés megvalósításával összhangba kerülni a világgal és önmagunkkal.

Képességeink és lehetőségeink maximális kiaknázásával törekedni a tökéletességre.

Testi képességek fejlesztése az egészség, a mozgásműveltség, az önvédelmi jártasság megszerzéséért.

Egyszerre építi fel a közösségi és önfejlesztő viselkedési elemeket és építi le a destruktív személyiségjegyeket.

Fejleszti az egyén moralitását, a meggyőződéséből fakadó magatartást.

A HARCműVÉSZETEK ÉRTÉKEI

– Segít a konstruktív életvezetés kialakításában, ami a szociálisan értékes és egyénileg eredményes életvitel megvalósítását erősíti.

– Komplex érték közvetítő szereppel bír.

– Egyszerre építi fel a közösségi és önfejlesztő viselkedési elemeket és építi le a destruktív személyiségjegyeket.

– Fejleszti az egyén moralitását, a meggyőződéséből fakadó magatartást.

– Az a transzferhatás, ahogyan az élet más területére is kihat (rendszeresség, kötelességtudat, magasabb önértékelés és teljesítőképeség, igény szint emelkedés, felelősségtudat.)

Mindezeket a hiteles modell-személy, a Mester példájával és tanításával, szuggesztív motiváló és fejlesztő hatásaival igyekeznek elérni.

KUTATÁSI EREDMÉNYEK

A nemzetközi és hazai kutatási eredmények is azt mutatják, hogy nincsen összefüggés az agresszió szintje és a harcművészek között, sőt kedvező hatással lehet az erőszakos viselkedésre a harcművészetek gyakorlása. A magyarországi judo, birkózás, kick-box és vívás küzdősportokban elvégzett kutatások eredményei, a karate harcművészet több ágazatában végzett kutatások, és a kínai harcművészetek magyarországi praxisának saját vizsgálataimmal történt feltárása által bizonyítottam az alábbiakat:

- A harcművészetek gyakorlóinak agresszió-szintje *nem magasabb* a kontrollcsoportok agressziószintjénél és a harcművészetben eltöltött idővel *nem növekszik* az agresszió-szint (azonos vagy csökken).
- A korrelációs elemzések szerint az agresszió és az asszertivitás között nincs összefüggés, mivel a két változó nem jár együtt.
- Szignifikáns különbségek vannak a harcművészeti gyakorlók és civil kontroll-csoportok asszertivitási mutatói között, amiből látható hogy a harcművészeti képzőhatás fejleszti a személyiség ezen dimenzióját.
- A harcművészetek gyakorlóinál lényegesen magasabbak az asszertivitási mutatók, mint a hasonló jártasságú küzdősportolóknál.
- A hosszabb idejű harcművészeti jártasság, a magasabb „sportéletkor” erősebb asszertivitással jár együtt.
- A harcművészeti nevelés több pozitív személyiségvonással gyarapítja az egyént, ami magasabb szintű személyiségstruktúrához vezet.

A harcművészetek pedagógiája

Olyan alkalmazott ismeretkör, mely integrált multidiszciplináris tudásháttérével a harcművészetek praxisában megvalósuló nevelés kérdéseivel, kiemelten a tudatos személyiségfejlesztéssel foglalkozik.

Tárgya:

A harcművészetekben folyó nevelés elméleteinek és módszereinek kutatása, a hatásmechanizmusok leírása, megragadása a tudomány eszközeivel, így a közvélekedéstől eljutni a szakismeretekig. A harcművészetekben megvalósuló nevelés gyakorlata létező elemeinek szétválasztása a meglévő elméleti tudáskonstrukcióktól, túlzásoktól, legendáktól.

A harcművészetek legfőbb általános nevelőereje:

Az a transzferhatás, ahogyan az élet más területére is kihat (rendszeresség, kötelességtudat, magasabb önértékelés és teljesítőképesség, igény szint emelkedés, felelősségtudat.) és rendszeres művelése segíthet egy még emberközpontúbb iskolázás megvalósításában!

A harcművészetek erkölcsi nevelési aspektusa: a fizikai kontaktust elkerülni kell, az igazi cél a harc nélküli harc! Ha nem lehet kitérni a fizikális konfrontáció elől, akkor a küzdelmet mindig úgy kell megvívni, mintha élet-halál lenne a tét (hiszen a személyiség csak ilyen belső motivációval képes minden meglévő tudását, képességét mozgósítani!)

Mindezeket a hiteles modell-személy, a Mester példájával és tanításával, szuggesztív motiváló és fejlesztő hatásaival igyekeznek elérni.

A magyar oktatásügy dokumentumaiban a téma önvédelem—küzdősportok néven szerepel minimális óraszámú megvalósítással, dominánsan testnevelés-centrikus szemlélettel. (Van még mit tenni ezen a téren is.)

Mint ismeretrendszernek tárgya mindaz, ami a harcművészetek világából és valóságából a pedagógia világába és valóságába a tudásközvetítés által bekerülve kutatási témává tehető.

A harcművészetek pedagógiája feladatai:

1. Az általános nevelési elvek, törvényszerűségek, szabályok érvényességének feltáró és elemző vizsgálata a harcművészetek területén.
2. A meglévő általános pedagógiai tapasztalatok adaptálása, koherens és konzisztens módon való beépítése.
3. A harcművészetek gyakorlatában ténylegesen és lehetségesen felmerülő speciális helyzetek, jelenségek, problémák feltárása, elemzése, megoldásválaszok és eljárásmodok kidolgozása.
4. A sajátos jellegekből általánosítások és új összefüggések feltárása.
5. A sajátos pedagógiai normatívák meghatározása.

A harcművészetek pedagógiája olyan “specifikusan pedagógiai” ismeretterület, melynek tartalmi jellemzői megfelelnek a közjó kritériumainak, azaz megvan benne az: -Érték, -érték tanulása, -érték tanulásának segítése.

Tartalmi jegyei:

- A tanulás tárgya a közjó szempontjából értékes.
- A tudáshiánnyal bíró fél valamit tanul a tudástöbbletet birtokló személytől.
- Szimmetrikus emberi kapcsolaton alapul, melynek funkciója a tudásbővítés, tökéletesítés, igénybresztés, értékválasztás segítése.
- Hiteles teljesítmény jellemzi.

Érték(es), mert:

- Van közösségfejlesztő funkciója.
- Van egyéni fejlődést segítő funkciója.

PEDAGÓGIAI ÉRTÉKEK

1. Erkölcsi érzék, értékrend fejlődése.
2. Az agresszivitás kontrollja, a passzivitás elkerülése, az asszertív viselkedés megvalósítása.
3. Társak tisztelete, az embertárs megbecsülése . (pl. tradicionális üdvözlések és a mögöttük lévő erkölcs-filozófiai tartalom elsajátítása által.)
4. Akaraterő,küzdőképesség: a győzelem elérésére törekvés, a szabályok betartása, a fair play, a károsítás nélküli harc megtanulása. Megtanít az újrakezdésre, a vereség elviselésére és a személyiség fejlődésének szolgálatába állítására.
5. Fegyelem, önuralom : külső szabályok belsővé válása. Segít a célratörésben, a fáradtság és fájdalom leküzdésében, lemondásban, önkorlátozásban.
6. Önkontroll, önszabályozás,belső fegyelem : saját fizikai és pszichikai állapotának állandó kontrollja, ami a cselekvések sorozatában látható.
7. Önmegvalósítás : Az egyén a lehetőségeit a környezettől függően, saját tehetségének és munkájának mértékében maximálisan kihasználja.
8. Együttműködés, kooperáció : Főként a mester-tanítvány, ill. edzőtársakkal kapcsolatos viszonyrendszer, azok segítségével szakmailag és emberileg egyaránt. („A közeg”).
9. A hétköznapi életre is kiható fejlesztési tartalmak: kötelesség és felelősségtudat, a rendszeresség, igény-szint emelkedés és nívósabb teljesítőképeség.
10. Felmérések sokasága mutatta ki, hogy az iskolai balesetek legalább kétharmada a gyerekek koordinációs problémáiból erednek. A harcművészetekben a technikai alapelemek között az legelőször tanítják az eséstechnikákat (a nem tervezett talajra kerülést különböző testhelyzetekben) , melyek biztonságos ismeretével ez a fajta baleseti rizikó a minimálisra csökkenthető lenne !

A harcművészetekben megvalósuló nevelés is – hasonlóan minden konstruktív pedagógiához – az értékközvetítésre koncentrál, mely az évszázadok alatt csiszolódott ki.A harcművészetek bölcs oktatói – a MESTEREK – mindig az élet teljességére készítették fel tanítványaikat, mely egyszerre jelenti az individuális fejlesztő funkció megvalósítását (önismeret, önreflektív viselkedés, képességfejlesztés, konstruktív életvezetés alapozása, erkölcsi növelés) és a közösségépítő funkciót (fegyelmezettség, kooperatívitás,értékcentrikusság,feladatvállalás, alkotó munka, altruista viselkedés).

A HARCMŰVÉSZETEK PEDAGÓGIÁJA RÉSZDISZCIPLINA ALAPOZÁSÁNAK EGY LEHETSÉGES (NEM BIZTOS, NEM VÉGLEGES) SZERKEZETI VÁZLATA

Célok:

A tudomány módszereivel számbavenni a téma valóságból merítő és a valóságra vonatkozó tudáselemeit.

Tágítani a pedagógiai kultúrát, segíteni a nyitott gondolkodást a harcművészetek pedagógiájában rejlő értékek bemutatásával.

Bemutatni a létező és lehetséges kapcsolatokat a pedagógia és a harcművészetek között a tudáskomplexumok egymásra vetíthető dimenziói által.

Feltárni a tudásanyag szerkezetét és összefüggéseit, majd koherens rendszerré szervezni.

A lehetséges tudáskörnyezeti és szerkezeti modellek megalkotása.

A komplex és multidiszciplináris tudásterület (majdani előtudomány) alapjainak lerakása.

Alapozó feladatok:

1. A feltáratlan tudáshátterek, határok, interpenetrációk, közjó-elemek, értékes alapelvek és a know-how jellegű ismeretek leírása.
2. A fogalmak, definíciók rögzítése, a tévhitek tisztázása.
3. Integrációs lehetőségek bemutatása: sportágként-sporttudományként és pedagógiai rész tudományként.
4. A küzdelmi művészetekben megvalósuló személyiségfejlesztés leírása: pl. intrapszichés jellemzők, kommunikációs vonások, alkotáslélektani-kreatológiai dimenziók , altruista jellemzők, asszertivitás jelentősége.
5. A harcművészetek pedagógiája: máig ható történetisége, tradíciói és az alkalmazkodás, versenyzés, harc, agresszió etológiai és humánbiológiai elméleti alapjai, jellemzése, értékessége, nevelőerői, tanításai a széles nevelési praxis számára.

Összegzés

A harcművészetek gyakorlata az emberré nevelés lehetséges és választható útja. Részterületei egységbeállításával és teljes feltérképezésével bizonyítható pedagógiai hatékonyságuk .

A harcművészetek gyakorlása nem tesz agresszívebbé, nem fejleszt ki agresszív személyiséget, hanem egy olyan pozitív személyiségvonásokat épít ki, melyek az élet minden területére ösztönzően hatnak. A tömegnevelés helyett az egyedi fejlesztés, a képességfejlesztésben az aktuális szinthez igazított tempó általi személyes nevelés megvalósítása a jövő útja. A személyesség megtartásával lehet csak az embert az optimá-

lis, konstruktív életvezetésre felkészíteni és az értékeket befogadóképesen átszarmaztatni. Mindez az egyre nagyobb arányú öntevékenységre készítéssel érhető el. A harcművészetek pedagógiájának speciális eleme az önfejlesztő aktivitás szükségletének kialakítása, mely az önmegértésre alapozva építi a személyiséget.

A magas kognitív és affektív készenléti szintet csak állandó önreflexióval, önfejlesztéssel lehet fenntartani, amihez alapvető, hogy alapos, episztemikus és pragmatikus tudásháttérrel bíró kidolgozott komplex multidiszciplináris pedagógiai elmélet(alaptanok, emberkép ,nevelésfilozófia) és gyakorlat legyen az az oktató birtokában.

A harcművészetekben megvalósuló pedagógiai fejlesztés erős transzfer hatást fejt ki a gyakorlók hétköznapi életére is : komolyabb hozzáállást (kötelességtudat, rendszeresség),az igényszint emelkedését és magasabb teljesítőképességet valósít meg.

A gyakorlat megmutatja, hogy a tanítványok erkölcsi érzéke és magatartása, értékrendjük is egyértelműen a harcművészet hatására fejlődött.

Irodalom

- Bandura, A. (1977): Self-Efficacy:Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*. 84. 191–215.
- Baron,R.A. (1977): *Human Agression*. New York: Plenum.
- Bábosik István (1977): *A modern nevelés elmélete*. Budapest: Telosz.
- Bíróné dr.Nagy Edit (1977): Sportpedagógia. Budapest: Sport.
- Fahrenberg,L.–Selg, H.(1970): *Freiburger Persönlichkeitsinventar*. Göttingen: Hogrefe.
- Husman, B. F.–Silva, J. M. (1984): Aggression in sport:Definitional and theoretical consideration. In: J. M. Silva,–R. S.Weinberg (Eds.) *Psychological foundation of sport*. (Pp. 246–260) Campaign, I. L.: Human Kinetics.
- Nagykálldi Csaba (1998): A sport és a testnevelés pszichológiai alapjai. *Computer Arts*.
- Nagykálldi Csaba (2002): Küzdősportok elmélete. *Computer Arts*.
- Nagykálldi, Cs. (2001): Is the fight ability a personality trait? In:10. *World Congress of Sport Psychology*. Skyathos. Greece. May 28-Jun 2. Vol.3. 121–123.
- Nagykálldi Csaba–Bognár Gábor–Szepesi László (1999): *Agresszivitás a küzdősportokban*. In: III. Országos Sporttudományi Kongresszus, Budapest, II. kötet. (Szerk.): Mónus A. 285–288.
- Németh E. (1995): A budo vallásfilozófiája. *Kalokagathia*. 33. 7–22.
- Németh E. (1996): A XIX. Dzsúdó Világbajnokság női mérkőzéseinek elemzése. *Kalokagathia*. 34. 172–187.

- Németh E–Nagykálldi Csaba–Barna Tibor (1999): *Az akcióhatékonyság a küzdősportokban és kapcsolata az asszertivitással és pszichés stabilitással*. III. Országos Sporttudományos Kongresszus II. kötet (Szerk.): Mónus A. Budapest. 289–292.
- Németh E. (2001): *Önvédelem, küzdősportok*. In: *Kézikönyv a testnevelés tanításához (5–8 osztály)*. (Szerk.): Rétsági E. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó. 300–337. Könyvrészlet.
- Németh Endre–Nagykálldi Csaba (2005): *Anxiety and assertiveness of policemen doing or not doing judo*. Europaen Police College. CEPOL eDoc <http://edoc.cepol.net/5100>
- Németh Endre–Nagykálldi Csaba (2006): *Egy olimpiai judo bajnok pszichometriai státusza*. Tavasz szél Konferencia kiadvány Kaposvár. 173–176.
- Pintér, G.A.–Németh, E.–Nagykálldi, Cs. (2007): Analysis of personality characteristics in Aikido and Judo. *Kalokagathia*. Vol. XLVII. No. 3–4. 115–123.
- Németh Endre–Nagykálldi Csaba (2008): Edzésterhelés hatása a pszichometriai jellemzőkre judóban. *Kalokagathia*. XLVI. 2–3. 173–180.
- Nagykálldi Csaba–Németh Endre (2009): *Pszichodiagnosztikai megközelítések sportolók személyiségének kutatásában*. In: *Tanulmányok a kiválasztás és a tehetséggondozás köréből*. (Szerk.): Bognár József. Magyar Sporttudományi Társaság. 226–236.
- Németh, E.–Bretz, K. J.–Sótonyi, P.–Bretz, K.–Horváth, T.–Tihanyi, J.–Zima, E.–Barna, T. (2013): Investigation of change in psycho-physiological parameters evoked by short duration, intensive physical stress. *Acta Physiologica Hungarica*. Vol. 100 (4). Pp. 378–387.
- Pavlicsek Zsolt (2000): *A harcművészetek pedagógiája ismeretterület tudásháttere és praxisa az ezredforduló Magyarországn*. (Egyetemi Szakdolgozat, Pécsi Tudományegyetem, Pécs 2000)
- Pavlicsek Zsolt (2001): *A Komplex Önvédelem Pedagógiája I.* (Egyesületi Kiadvány, Perkáta)
- Pavlicsek Zsolt (2002): *A Komplex Önvédelem Pedagógiája II.* (Sportszövetségi Kiadvány, Bp.)
- Pavlicsek Zsolt (1999): *A Leopard-Box Harcművészet elmélete és gyakorlata*. (Kézirat)
- Rókusfalvy Pál (1981): *Sportpszichológia*. Budapest: Sport Kiadó.
- Ujvári Miklós (1986): *A szamuráj harci szellem és küzdésművészet*. Budapest: magánkiadás.
- Ujvári Miklós: *Délkelet-ázsiai harci művészetek*
- Zsolnai József (1996): *A pedagógia új rendszere címszavakban*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Galéria

Sóti István fotói

